

Cumhuriyet Halk Partisi
2010 Mali Yılı Merkezi Yönetim Bütçe Kanun Tasarısı
Karşı Oy Yazısı

Önsöz

Dünya ekonomisi, 2003–2007 döneminde, olağanüstü elverişli bir küresel iklimi ve buna bağlı olarak görülmemiş bir büyümeyi yaşamıştır.

Tüm ülkelerin yaşadığı bu olağanüstü olumlu iklim Türkiye'yi de etkilemiş, dönemin ilk iki yılında oldukça yüksek ve benzerlerinin üzerinde bir büyüme gerçekleşmiştir.

Bu yüksek büyüme hızlarına karşın, aynı dönemde, Türkiye ekonomisinde iş imkânları yaratılamamış, “İstihdam Yaratmayan Büyüme” kavramı ile Türkiye bu dönemde tanışmıştır.

2005 yılından sonra olumlu küresel koşulların sürmesine rağmen, Türkiye ekonomisinin nefesi kesilmeye başlamıştır. Türkiye, 2006 yılından başlayarak benzer ekonomilerin gerisinde kalmış ve bu ayrışma giderek gözle görülür bir hal almıştır.

Ekonomide yaşanan bu düşüş, AKP Yönetimi tarafından algılanamamış, teşhis edilememiş, tedaviye yönelik politikalar oluşturulmamıştır.

Olumlu küresel koşullar 2007 yılının ortalarından itibaren gelişmiş ülkelere başlayarak bozulmaya başlamıştır. 2008 yılının son üç ayında sıkıntılar “küresel kriz” niteliğini kazanmıştır.

AKP Yönetimi, bu dönemdeki gelişmeleri de doğru okuyamamış, geldiği açıkça belli olan, küresel krizi doğru analiz edememiş, etkilerini küçümsemeye çalışmıştır. Böylece yaşanan ekonomik atalete, bir de küresel krizin etkisi eklenmiştir.

Cumhuriyet Halk Partisi, tüm bu süreç içerisinde, Hükümeti uyarmaya çalışmış, ekonomide biriken sıkıntılara Hükümetin ve kamuoyunun dikkatini çekmiş, alınması gereken tedbir önerilerini kamuoyu ile paylaşmıştır.

AKP Yönetimi, Cumhuriyet Halk Partisinin tüm uyarı ve önerilerine kayıtsız kalmayı tercih etmiştir.

Türkiye, AKP Hükümetinin gelişmeleri doğru okuyamamasının, tedbir alamamasının bedelini bu krizde, benzerlerine göre en hızlı daralan, işsizliği en hızlı artan ekonomilerden biri olarak ödemiştir.

Gelinen noktada Türkiye'nin; bir durum tespitine, yapılan yanlışların analizine ve ekonomiyi düştüğü bu bunalımdan istihdam yaratan sürdürülebilir büyüme patikasına yerleştirecek, yeni bir büyüme stratejisine ihtiyacı bulunmaktadır.

AKP Yönetiminin TBMM huzuruna getirdiği “2010 Yılı Merkezi Yönetim Bütçe Kanunu Tasarısı” ve bunun dayanağı olan “Orta Vadeli Program ve Mali Plan” bu ihtiyaca cevap vermekten uzaktır.

Cumhuriyet Halk Partisi, 2010 Yılı Merkezi Yönetim Bütçe Kanunu Tasarısına vermiş olduğu “Karşı Oy Yazısı” ile ekonomide izlenen yanlış politika ve stratejileri analiz etmekte, bununla da yetinmeyip, yeni strateji, ilke ve politikalar önermektedir.

Bu yönüyle, Cumhuriyet Halk Partisi'nin “2010 Yılı Merkezi Yönetim Bütçe Kanunu Tasarısı Karşı Oy Yazısı”, Türkiye ekonomisine yeni bir ufuk açma iddiasına sahip bir strateji belgesidir.

Bu nedenle söz konusu belgenin kamuoyunda tartışılmasında, sunulacak katkı ve eleştirilerle olgunlaştırılmasında Cumhuriyet Halk Partisi olarak büyük yarar görmekteyiz.

Bu çerçevede Partimizin 2010 Yılı Merkezi Yönetim Bütçesi Kanun Tasarısı Karşı Oy Yazısını kamuoyunun dikkatine sunar, TBMM Plan ve Bütçe Komisyonundaki çalışmalara ve Karşı Oy Yazımızın oluşumuna katkı sağlayan başta tüm Plan ve Bütçe Komisyonu üyesi arkadaşlarım olmak üzere, emeği geçen diğer tüm arkadaşlarıma teşekkür ederim.

Deniz BAYKAL

Cumhuriyet Halk Partisi
Genel Başkanı

Cumhuriyet Halk Partisi

2010 Mali Yılı Merkezi Yönetim Bütçe Kanun Tasarısı

Karşı Oy Yazısı

M. Akif HAMZAÇEBİ
Trabzon Milletvekili

Osman KAPTAN
Antalya Milletvekili

Esfender KORKMAZ
İstanbul Milletvekili

Bülent BARATALI
İzmir Milletvekili

F. Mevlüt ASLANOĞLU
Malatya Milletvekili

Gürol ERGİN
Muğla Milletvekili

Faik ÖZTRAK
Tekirdağ Milletvekili

İçindekiler

1. BÖLÜM

Bütçe Tasarısı Hazırlık Sürecinin “Bütçe Hakkı” Açısından Değerlendirilmesi

2. BÖLÜM

Türkiye ve Benzer Ekonomiler: Bir Ayrışma Hikayesi

1. Yanlış Politikalar ve Yitirilen Fırsatlar
2. Neden Türkiye Benzer Ekonomilerin Gerisinde Kaldı? Ne Yanlıştı?
 - 2.1 Yanlış Büyüme Stratejisi
 - 2.2. Seçimlere Feda Edilen Oyun Alanı: Maliye Politikası
 - 2.3. Krizi Küçümseme ve Teğet Geçer Yaklaşımı:

3. BÖLÜM

2010 Yılı Merkezi Yönetim Bütçesi, Orta Vadeli Program Ve Orta Vadeli Mali ProgramdaÖn Görülen Mali Çerçevenin Değerlendirilmesi

1. Bütçesiz Bir Yıl: 2009
2. Orta Vadeli Program (2010–2012): Değişen Bir Şey Yok
3. 2010 Yılı Merkezi Yönetim Bütçesi ve 2010–2012 Dönemi Orta Vadeli Mali Program Hedeflerinin Değerlendirilmesi
 - 3.1. 2010 Yılı Merkezi Yönetim Bütçesi Çerçevesinde Tarıma Verilen Desteklerin Değerlendirilmesi
 - 3.2. 2010 Yılı Programı ve OVP Hedefleri Çerçevesinde Kamu Yatırımlarının Değerlendirilmesi
 - 3.3. 2010 Bütçesi Çerçevesinde Kamu Çalışanları ile Emeklilerin Maaş ve Ücretleri

4. BÖLÜM

2009–2012 Döneminde Borç Dinamikleri ve Borç Stokundaki Gelişim

- 4.1. Borcun Dayanılmaz Ağırlığı
- 4.2. Borç Stoku ve Borç Dinamiklerinde Orta Vadeli Görünüm
- 4.3. Borç Dinamikleri Üzerindeki Riskler

Sonuç ve Öneriler

BÖLÜM 1

BÜTÇE TASARISI HAZIRLIK SÜRECİNİN “BÜTÇE HAKKI” AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

Birer “Toplum Sözleşmesi” olan anayasalar siyasal iktidarın yapısını, işleyişini, siyasal kurumların statülerini, görev ve yetkilerini belirleyen kurallar bütünü olmak yanında; kişilerin (vatandaşların) hak ve özgürlüklerini belirleyen ve bunların hukuksal güvencelerini oluşturan kuralları da içeren metinlerdir.

Anayasalar kişilerin hak ve özgürlüklerini özellikle “Devlet”e karşı güvence altına alır. Çünkü temel hak ve özgürlüklere müdahale edebilecek, onları sınırlandırabilecek en büyük güç aynı zamanda bu hak ve özgürlükleri korumak durumunda olan Devlet’tir. Bu nedenle anayasalarda bir yandan devletin kuruluşuna ilişkin düzenlemeler yapılırken diğer yandan Devlete, özellikle de kuvvetler ayrılığı ilkesinin benimsendiği demokratik ülkelerde yasama ve yürütme organlarının gücüne karşı bireyin hak ve özgürlüklerini koruyucu düzenlemeler yer alır. Bu çerçevede Devletin gücü anayasalarda sınırlanır.

Kişilerin hak ve özgürlüklerinin güvence altına alınabilmesi için yasama ve yürütme organlarının yetkilerinin sınırlanması ihtiyacı sadece temel hak ve özgürlükler alanında kendini göstermez. Devletin yapacağı harcamalara ilişkin düzenlemeler ile bu harcamaların yapılabilmesi için halka getirilecek yükümlülükler/vergilere ilişkin çeşitli kurallar da toplum sözleşmesi olan anayasalarda yer alır. Bu kurallar yasama ve yürütme organlarını sınırlayıcı niteliktedir.

Öte yandan temsili demokrasilerde Devletin yapacağı harcamaların büyüklüğü ve kapsamı ile bu harcamaların yapılabilmesi için halka getirilecek yükümlülükler/vergilere, halk/millet adına onun seçilmiş temsilcileri karar verir. Yani harcamalara ve onun finansmanını oluşturan vergilere gerçekte halkın/milletin kendisi karar vermektedir. Millet bu kararı temsilcileri vasıtasıyla almaktadır. Buna “**Bütçe Hakkı**” denilmektedir. “**Bütçe Hakkı**” ilk ifadesini 1789 tarihli Fransız İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirgesinde

bulur. Bildirgenin 13'üncü maddesi modern vergi sistemlerinin temeli olarak isimlendirebileceğimiz bir ilkeyi koyar: “Kamu gücünün korunması ve sürdürülmesiyle idarenin giderleri için ortak bir vergi toplanması zorunludur. Bu vergi yurttaşlar arasında ekonomik güçleriyle orantılı ve eşit biçimde toplanmalıdır”. Bildirgenin “Bütçe Hakkı” tanımının yer aldığı madde olarak ifade edebileceğimiz 14'üncü maddesine göre de “**Bütün yurttaşlar, zorunlu vergileri ya kendileri ya da temsilcileri aracılığıyla gözlemek ve saptamak; bu vergilere özgür iradeleriyle rıza göstermek, nasıl kullanıldıklarını izlemek; miktarını, toplanış tarzını ve sürelerini saptamak hakkına sahiptir.**” Bütçe Hakkı egemenliğin millete ait olması ilkesinin doğal bir yansımasıdır. Egemenliğin, bu çerçevede bütçe hakkının asıl sahibi olan millet anayasada yasama ve yürütme organlarına vergilerle ilgili çeşitli sınırlamalar getirirken, bütçelere ilişkin çeşitli sınırlayıcı düzenlemeler de yapmaktadır.

Türkiye'nin anayasa geleneği de bu şekildedir. 1961 ve 1982 Anayasaları bütçe hakkıyla ilişkili olarak vergi ve bütçe konularında birbirine paralel diyebileceğimiz hükümler taşımaktadır. Yürürlükteki 1982 Anayasasının 73'üncü maddesi “vergi” ile ilgili çeşitli sınırlayıcı düzenlemeler yaparken, 161-164'üncü maddeleri “bütçe” ilgili düzenlemeler yapmıştır. Yukarıda da belirttiğimiz gibi Anayasa'da bütçe ile ilgili temel hükümlerin yer almasının nedeni “bütçe hakkı” kavramıdır. Bütçe; gelirlerin toplanması ve harcamaların yapılması konusunda hükümete yetki ve izin veren bir kanundur. Bu yetki ve izin halk adına onun temsilcileri yani yasama organı tarafından hükümete verilir. Bu nedenle bütçeye ilişkin temel düzenlemelerin bir Toplum Sözleşmesi olan Anayasa'da yer alması şaşırtıcı değildir. 1982 Anayasası'nın 161'inci maddesinde yer alan “**mali yıl başlangıcı ile merkezi yönetim bütçesinin hazırlanması, uygulanması ve kontrolü kanunla düzenlenir**” hükmü söz konusu bütçe hakkının uzantısıdır. Anayasa hükmü çerçevesinde TBMM 10.12.2003 tarihinde 5018 sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu kabul etmiştir. Eksikliklerine karşın kamu mali yönetiminde önemli bir adım sayılması gereken bu Kanun o dönemin iki partili (AKP – CHP) parlamentosunda CHP'nin de desteğiyle yasalaşmıştır. 5018 sayılı Kanun, Merkezi Yönetim Bütçe Kanun Tasarısının hazırlanması konusunda özel bir süreç ve takvim öngörmüştür. Bütçe hakkı çerçevesinde çıkarılmış ve kamu mali yönetiminin çerçevesini düzenleyen bir yasa ile düzenlenmiş olan sürecin ve takvimin hükümetler tarafından esnetilmesi, takvime uyulmaması bütçe hakkına saygı göstermemek anlamına gelir.

5018 sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu hükümlerine göre merkezi yönetim bütçesinin hazırlanma süreci Bakanlar Kurulunun her yıl Mayıs ayı sonuna kadar toplanarak makro ekonomik göstergeleri kapsayan “**Orta Vadeli Programı (OVP)**” kabul etmesiyle başlar. OVP ile uyumlu olmak üzere gelecek üç yıla ilişkin gider ve gelir tahminleri ile birlikte hedef açık, borçlanma durumu ile kamu idarelerinin ödenek teklif tavanlarını içeren “**Orta Vadeli Mali Plan (OVMP)**”ın da Haziran ayının onbeşine kadar Yüksek Planlama Kurulu (YPK) tarafından kabul edilmesi gerekmektedir.

Ancak AKP hükümetleri kendi dönemlerinde çıkarılan Kanunun ilgili hükümlerine bugüne kadar uymamıştır. OVP ve OVMP Tablo'da da görüleceği üzere 2006'dan bu yana gecikmeli olarak açıklanmaktadır. Ancak bu yılki gecikme olağanüstü ölçüdedir. Mayıs ayı sonuna kadar Resmi Gazetede yayımlanması gereken OVP 16 Eylül'de, Haziran ayının on beşine kadar yayımlanması gereken OVMP ise 18 Eylül'de yayımlanmıştır.

Tablo: OVP ve OVMP’ nin Resmi Gazete Yayın Tarihleri

	Yayın Tarihleri			
	2006	2007	2008	2009
OVP	13.06.2006	21.06.2007	28.06.2008	16.09.2009 mük.
OVMP	15.07.2006	21.06.2007	08.07.2008	18.09.2009

Ayrıca OVP ve OVMP’nin yayınlanmasını takiben her yıl Haziran ayında, gecikmeli yıllarda bile en geç Temmuz ayı başlarında yapılan “Bütçe Çağrısı” 2010 – 2012 dönemi bütçesi için OVMP’nin Resmi Gazete’de yayımlandığı günde yani 18 Eylül 2009 tarihinde yapılmıştır. Öte yandan Bütçe Tasarısı Anayasa gereği 17 Ekim 2009 tarihinde TBMM’ye sunulmuştur. Buna göre 2010 yılı Bütçe Tasarısı bir ayda hazırlanmış olmaktadır.

Gerek OVP gerekse OVMP sadece bütçe hazırlayacak Kurumlar açısından değil bütün sosyal kesimler ve ekonomideki bütün oyuncular açısından önemlidir. Bu nedenle yasanın öngördüğü takvime hükümet tarafından uyulmaması, takvimin esnetilmesi yasaya aykırılık yanında ekonominin geleceği açısından da büyük belirsizlik yaratmaktadır. Bu kabul edilemez bir durumdur.

Öte yandan takvime uyulmaması hükümetin “bütçe hakkı” kavramını dikkate almadığını gösterirken, bütçeyi Anayasal açıdan tartışmalı hale getirmektedir.

BÖLÜM 2

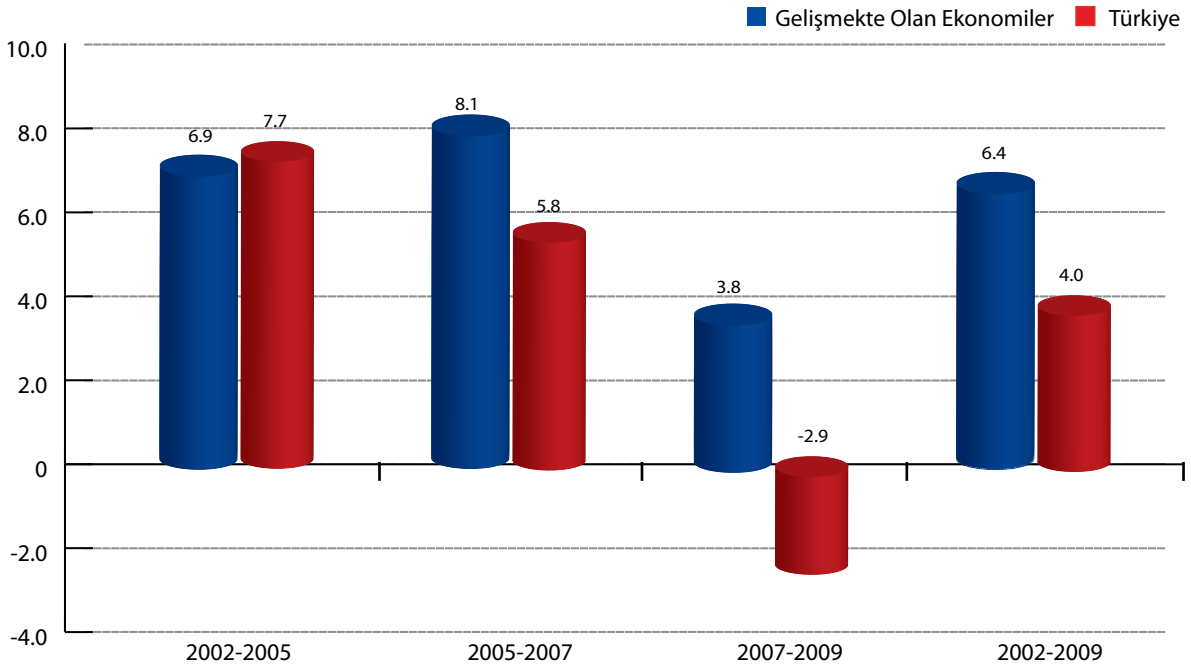

TÜRKİYE VE BENZER EKONOMİLER: BİR AYRIŞMA HİKAYESİ

1. Yanlış Politikalar ve Yitirilen Fırsatlar

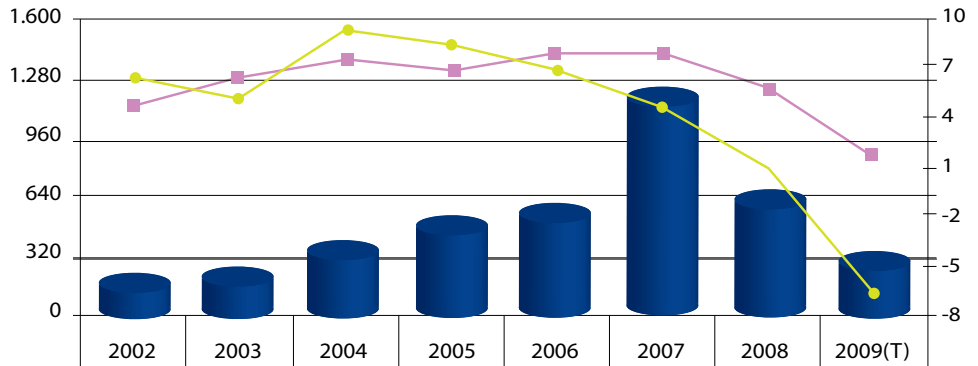
2003–2007 döneminde uluslar arası risk iştahındaki artış ve küresel likidite bolluğu Türkiye ekonomisinde yalancı bir bahar havasının yaşanmasına neden olmuş ve bu dönemin başlangıcında (2002–05) ekonomi hem potansiyelinin hem de benzerlerinin üzerinde büyümüştür. Ancak 2005 yılının ardından ekonomi, uluslar arası risk iştahı ve likidite bolluğuna rağmen, irtifa kaybetmeye başlamış ve büyüme hızı hem potansiyelinin hem de benzerlerinin altına düşmüştür. AKP iktidarı ekonomideki performans düşüşünün nedenlerini ve değişen tabloyu algılayamamış, gerekli tedbirleri zamanında alamamıştır.

Gelişmekte Olan Ekonomiler ve Türkiye Büyüme Performansları (%)

Kaynak: IMF, World Economic Outlook Ekim 2009 Veri Seti

Küresel Özel Sermaye Akımları ve Büyüme Performansları (Milyar USD, %)

	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009(T)
Kür. Öz. Serm. Akımı	117.8	236.7	333.3	523.5	564.9	1.252.2	649.1	348.6
Gelişen Ekon. (sağ eksen)	4.8	6.2	7.5	7.1	7.9	8.3	6.0	1.7
Türkiye (sağ eksen)	6.2	5.3	9.4	8.4	6.9	4.7	0.9	-6.5

2007 yılının ortalarında ABD’de başlayan sıkıntılar, ilkin gelişmiş ülkelere sıçramış 2008 yılının Eylül ayından itibaren ise küresel bir nitelik kazanmıştır. AKP iktidarı, 2005 yılının ardından ekonomideki tıkanmayı ve değişen tabloyu okumakta yetersiz kaldığı gibi, 2007 yılının ikinci yarısında başlayan krizin gelişimini de doğru yorumlayamamış, kriz kapılarımıza geldiğinde ise “Teğet Gececek” söylemine sarılarak, krizi görmezden gelmeye çalışmıştır.

Ancak teğet geçeceği varsayılan kriz ekonomiyi tam merkezinden vurmuş ve bankacılık sistemimizin tamamen çöktüğü 2001 krizinde dahi görülmeyen şiddette bir daralmaya, içinde bulunduğumuz yıl tanıklık edilmiştir. Daralmanın şiddeti AKP’nin devri iktidarında ekonomik büyümeyi, potansiyelinin de altına çekmiştir. Nitekim:

- ❁ Cumhuriyetin kurulduğu 1923 ile 2002 yılları arasında Türk ekonomisi ortalama yüzde 4,58 oranında büyümüştür¹.
- ❁ Çok partili dönemin başladığı 1950 yılından, 2002 sonuna kadar ise Türkiye ekonomisi ortalama yüzde 4,79 oranında büyüme göstermiştir.
- ❁ AKP döneminde (2003–2010) ise Türkiye’nin yüzde 3,98 oranında büyüyeceği yani büyümenin yüzde 4’ün altına düşeceği anlaşılmaktadır².

Tablo bu kadar açıkken, Hükümet sözcüleri, Dünya’da görülmemiş bir likidite bolluğu ve çok uygun bir uluslar arası iklimin yaşandığı 2002–2008 dönemindeki yüksek- ama bize benzeyen ekonomilere göre düşük- büyümeyi dikkate alarak, AKP’nin ekonomi yönetiminde başarılı olduğunu iddia etmekte, son dönemde ekonomide yaşanan olağanüstü daralmanın sorumluluğunu ise tamamen küresel krize yüklemektedirler.

Oysa Türkiye, küresel rüzgârı arkasına aldığı 2002–2008 döneminde ortalama yüzde 5,9 oranında büyümüştür. Aynı dönemde Türkiye’ye benzeyen diğer ülkelerin ortalama büyüme oranı ise yüzde 7,2 olmuştur.

Kaldı ki, 149 gelişmekte olan ülke içinde Türkiye³:

- ❁ 2002 yılı sonunda, AKP iktidara geldiğinde, büyüme bakımından 29. sıradaydı.
- ❁ Küresel krizin daha ortada olmadığı 2007 yılında Türkiye, aynı ligde 100. sıraya geriledi.

¹ 1998 öncesi büyüme hızları DPT Ekonomik ve Sosyal Göstergeler 1950–2006 Yayımından (Tablo 1.2) alınmıştır. 1923–1998 döneminde ekonomik büyüme için GSMH artış hızları kullanılmıştır. 1998 sonrası dönemde yeni milli gelir serilerinde, GSMH yerine GSYH istatistikleri üretildiği için, ekonomik büyüme GSYH artış hızları ile hesaplanmıştır.

² 2002–2010 dönemi ortalama büyüme oranı hesaplanırken, 2009 ve 2010 yılları için büyüme tahminleri IMF, Ekim 2009 Dünya Ekonomik Görünümü raporundan alınmıştır. Bu çerçevede 2009 için ekonominin yüzde 6,5 daralacağı, 2010’da ise yüzde 3,7 oranında büyüyeceği varsayımı ile 2002–2010 dönemi ortalama büyüme oranı hesaplanmıştır. Eğer 2009 ve 2010 yılları için 2010 Program tahminleri olan sırasıyla yüzde 6 daralma ve yüzde 3,5 büyüme referans alınır, 2002–2010 dönemi ortalama büyüme hızı yüzde 4,02 olarak gerçekleşmektedir. Ortalama büyüme hızları geometrik ortalama alınmak suretiyle hesaplanmıştır.

³ 149 Gelişmekte Olan Ülke, IMF’nin Yükselen ve Gelişmekte Olan Ülkeler tasnifine göre dikkate alınmıştır. Ülkelerin büyüme hızları Dünya Ekonomik Görünümü Ekim 2009 Raporunun Veri Tabanından alınmış ve bu büyüme hızlarına göre ülkeler sıralanmıştır.

❁ 2009 yılında ise 149 ülke içinde Türkiye'nin 136. sıraya düşeceği anlaşılmaktadır.

Ayrıca, 1999 yılında gelişmiş ülkeler ile sistemik öneme sahip gelişmekte olan ülkelerin bir araya gelmesi ile kurulan G-20 içinde Türkiye:

- ❁ 2002 sonunda, AKP iktidara geldiğinde, en hızlı büyüyen 3. Ekonomi konumundaydı.
- ❁ 2007 yılında 9. Sıraya geriledi.
- ❁ 2009 sonunda ise Türkiye'nin bu ligde Rusya ve Meksika'nın ardından sondan üçüncülüğe düşeceği anlaşılmaktadır.

Tablo: G-20 Ülkeleri Büyüme Performansları

Sıra	2002	2007	2009
1	Çin 9.1	1	Çin 8.5
2	G. Kore 7.2	2	Hindistan 5.4
3	Türkiye 6.2	3	Endonezya 4.0
4	Rusya 4.7	4	Avustralya 0.7
5	Hindistan 4.6	5	Brezilya -0.7
6	Endonezya 4.5	6	S. Arabistan -0.9
7	Avustralya 4.2	7	G. Kore -1.0
8	G. Afrika 3.7	8	G. Afrika -2.2
9	Kanada 2.9	9	Fransa -2.4
10	Brezilya 2.7	10	Kanada -2.5
11	İngiltere 2.1	11	Arjantin -2.5
12	ABD 1.8	12	ABD -2.7
13	Fransa 1.1	13	İngiltere -4.4
14	Meksika 0.8	14	İtalya -5.1
15	İtalya 0.5	15	Almanya -5.3
16	Japonya 0.3	16	Japonya -5.4
17	S. Arabistan 0.1	17	Türkiye -6.5
18	Almanya 0.0	18	Meksika -7.3
19	Arjantin -10.9	19	Rusya -7.5

Kaynak: IMF Dünya Ekonomik Görünümü Ekim 2009 Raporu'ndan kendi hesaplamalarımız

Türkiye, sadece, büyüme bakımından değil; işsizlik verileri açısından da içinde bulunduğu ligde en yüksek işsizliğe sahip ve krizde işsizliği en çok artan ülkeler listesinin başında yer almıştır.

Daha kriz ortada yok iken, 2007 yılında, OECD üyesi ülkeler içinde Slovakya'nın ardından en yüksek işsizliğe sahip ikinci ülke konumunda bulunan Türkiye, 2009 yılında da İspanya'nın ardından işsizlik sıralamasında ikinci olmaya devam etmiştir.

Krizle birlikte işsizlik oranı en hızlı artan ülkeler listesinde de Türkiye ilk sıralarda yer almaktadır. Kriz yılı olmayan 2007 yılı ile mukayese edildiğinde, 2009'da işsizlik oranı en hızlı artan ülkeler listesinde Türkiye; İspanya, İrlanda, İzlanda ve ABD'nin ardından beşinci sıradadır. 2010–2007 yılları mukayese edildiğinde ise Türkiye; İspanya, İrlanda ve ABD'nin ardından dördüncü sırada yer almaktadır. Aynı analiz 2011–2007 için yapılırsa Türkiye işsizliği en hızlı artan ülkeler listesinde İspanya ve İrlanda'nın ardından üçüncülüğe çıkmaktadır. Bu veriler işsizliğin, diğer ülkelere göre, Türkiye'de çok daha yavaş toparlanacağını ortaya koymaktadır.

İspanya ve İrlanda'da derin bir kredi krizi yaşandığı, İzlanda'da tüm finansal sistemin çöktüğü ve ABD'nin krizin merkezi olduğu dikkate alındığında, AKP iktidarı öncesinde gerçekleştirilen reformlar neticesinde, finansal kriz yaşamayan bir Türkiye'de işsizlik oranının düzeyi ve artış hızı dikkat çekicidir.

OECD verileri Türkiye'de işsizlik oranının 2010–2011 döneminde yüzde 15 düzeyine yerleşeceğini de öngörmektedir. Bu, mevcut iktidarın kendi döneminde yüzde 10 seviyesinde kronikleştirdiği işsizliği, döneminin sonlarında, çok daha yüksek seviyelere taşıdığını ortaya koymaktadır.

Tablo: OECD Üyesi Ülkelerde İşsizlik Oranları

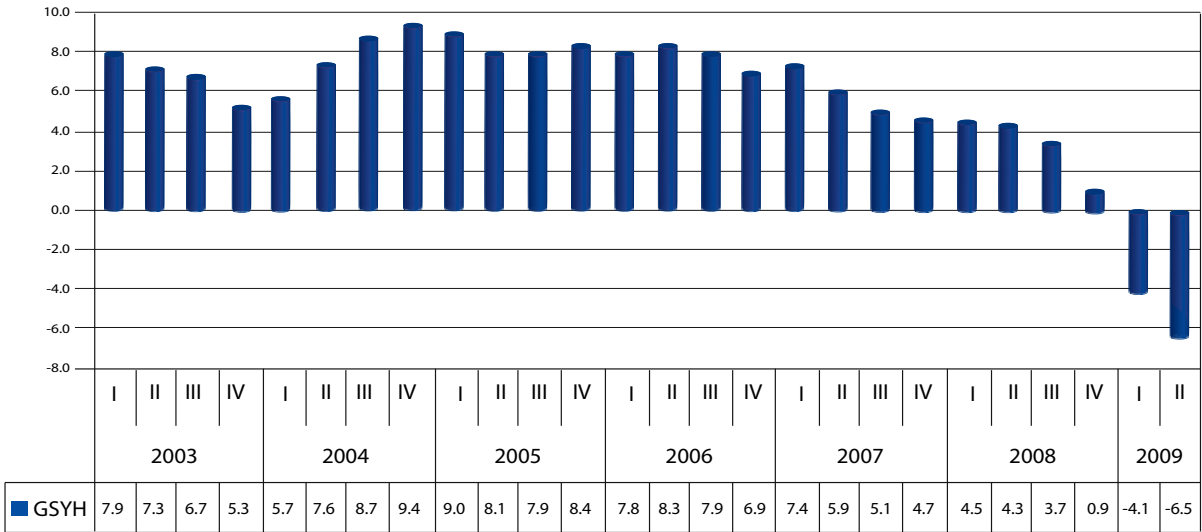
		2007	2008	2009	2010	2011	Fark		
							2009-2007	2010-2007	2011-2007
1	Avustralya	4.4	4.2	5.7	6.3	6.2	1.3	1.9	1.8
2	Avusturya	5.2	4.9	5.8	7.1	7.3	0.6	1.9	2.1
3	Belçika	7.5	7.0	7.9	8.9	9.2	0.4	1.4	1.7
4	Kanada	6.0	6.1	8.3	8.7	8.1	2.3	2.7	2.1
5	Çek Cumhuriyeti	5.3	4.4	6.9	8.4	7.9	1.6	3.1	2.6
6	Danimarka	3.6	3.3	5.9	6.9	6.2	2.3	3.3	2.6
7	Finlandiya	6.9	6.4	8.3	9.7	9.7	1.4	2.8	2.8
8	Fransa	8.0	7.4	9.1	9.9	10.1	1.1	1.9	2.1
9	Almanya	8.3	7.2	7.6	9.2	9.7	-0.7	0.9	1.4
10	Yunanistan	8.3	7.7	9.3	10.4	10.4	1.0	2.1	2.1
11	Macaristan	7.4	7.9	9.9	10.3	9.3	2.5	2.9	1.9
12	İzlanda	2.3	3.0	7.1	7.0	6.4	4.8	4.7	4.1
13	İrlanda	4.6	6.0	11.9	14.0	13.8	7.3	9.4	9.2
14	İtalya	6.2	6.8	7.6	8.5	8.7	1.4	2.3	2.5
15	Japonya	3.9	4.0	5.2	5.6	5.4	1.3	1.7	1.5
16	Kore	3.2	3.2	3.8	3.6	3.4	0.6	0.4	0.2
17	Lüksemburg	4.4	4.4	5.9	7.1	7.5	1.5	2.7	3.1
18	Meksika	3.4	3.5	5.7	6.3	5.9	2.3	2.9	2.5
19	Hollanda	3.3	2.9	3.7	5.2	5.5	0.4	1.9	2.2
20	Yeni Zelanda	3.7	4.2	6.1	7.1	6.6	2.4	3.4	2.9
21	Norveç	2.5	2.6	3.3	3.7	3.5	0.8	1.2	1.0
22	Polonya	9.6	7.1	8.4	9.6	9.6	-1.2	0.0	0.0
23	Portekiz	8.0	7.6	9.2	10.1	9.9	1.2	2.1	1.9
24	Slovakya	11.0	9.6	11.6	12.7	12.5	0.6	1.7	1.5
25	İspanya	8.3	11.3	18.1	19.3	19.0	9.8	11.0	10.7
26	İsveç	6.1	6.2	8.2	10.3	10.1	2.1	4.2	4.0
27	İsviçre	3.6	3.5	4.3	4.9	4.8	0.7	1.3	1.2
28	Türkiye	10.1	10.7	14.6	15.2	15.0	4.5	5.1	4.9
29	İngiltere	5.4	5.7	8.0	9.3	9.5	2.6	3.9	4.1
30	ABD	4.6	5.8	9.2	9.9	9.1	4.6	5.3	4.5
31	OECD - Toplam	5.6	5.9	8.2	9.0	8.8	2.6	3.4	3.2

Kaynak: OECD Economic Outlook, Kasım 2009

2. Neden Türkiye Benzer Ekonomilerin Gerisinde Kaldı? Ne Yanlıştı?

Özetlediğimiz tüm veriler, Türkiye ekonomisinin küresel kriz gelmeden çok önce nefesinin tıkanmaya başladığını göstermektedir. Büyüme hızı 2004 yılındaki hızlı çıkışının ardından 2005 yılında yüksek seviyesini korumuş, 2006 yılının ikinci yarısından itibaren ise bir önceki döneme göre yavaşlamaya başlamıştır.

12 Aylık GSYH Değişim Hızı (%)

Dünya ile kıyaslandığında da, büyüme bakımından 2002’de daha iyi konumda olan Türkiye ekonomisi, giderek irtifa kaybetmiş ve kendi liginde hızla gerilemiştir.

Türkiye ekonomisi neden irtifa kaybetmeye başlamış ve benzerlerinin gerisine düşmüştür? Kaynak yetersizliği mi büyümenin performansını düşürmüştür?

Veriler böyle bir kaynak yetersizliğinin söz konusu olmadığını ortaya koymaktadır. AKP’nin iktidar döneminde, hem iç borçlar hem de dış borçlar da ciddi artışlar gerçekleşmiştir.

2009 yılının Ekim ayı ile AKP’nin iktidara geldiği 2002 sonu arasında Merkezi Yönetimin İç Borç Stoku iki kattan fazla artarak (yüzde 118,3) 327,2 milyar TL’ye çıkmıştır. 2002 sonu ile 2009 yılının ilk yarısı arasında Türkiye’nin dış borçları ise yüzde 107, 3 oranında (139 milyar dolar) artmış ve 268,6 milyar dolara çıkmıştır.

Bununla da yetinilmemiş 2003–2009 döneminde 30 milyar dolarlık özelleştirme gerçekleştirilmiştir.

AKP iktidarı, daha önceki iktidarların görmediği, dünyada tüm ülkelerde büyümeyi destekleyen olağanüstü elverişli bir küresel iklimi görmüştür. Bu dönemde gerek iç, gerekse dış kaynak sıkıntısı yaşanmamış buna rağmen, 2005 yılının ardından ekonominin motoru teklemeye başlamıştır.

Ortaya çıkan bu manzara olağanüstü elverişli küresel iklimden yararlanamadığımızı ve fırsatların kaçırıldığını ortaya koymaktadır.

Böyle bir tablo ile karşılaşmamıza ne veya neler sebep olmuştur? AKP iktidarı neleri yanlış yapmıştır da Türkiye, 2005 yılının ardından kendi benzerlerinden ayrılmaya başlamış ve diğer pek çok ülkenin aksine, küresel krizde bir finansal kriz yaşamamasına rağmen, 2009’da Dünya’da en hızlı daralan ülkelerden biri olmuştur?

Bu soruları tek bir cevapla açıklamak mümkün değildir. Birbirinden bağımsız gibi görünen üç etken Türkiye’de mevcut tablonun ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bunlar:

- ❁ Yanlış büyüme stratejisi,
- ❁ Seçimlere feda edilen mali disiplin ve
- ❁ Küresel krizin hafife alınarak, teğet geçeceğini varsayan yaklaşımdır.

Birbirinden bağımsız gibi görünen üç etkenin ortak noktası ise “açık bir yönetim zafiyeti” sonucunda ortaya çıkmalarıdır.

AKP hükümeti müdebbir iktidar kimliğinden yoksundur. Gerek izlediği pasif ekonomi politikaları, gerekse gelişmeleri okumadaki yetersizliği 2003–2007 dönemindeki olumlu uluslararası koşulların sunduğu altın bir fırsatın kaçırılmasına sebep olmuştur. Bu, önümüzdeki dönemde Türkiye ekonomisinde zaruri görülen yapısal dönüşümlerin daha yüksek maliyetlere katlanarak gerçekleştirileceği anlamına gelmektedir.

2.1 Yanlış Büyüme Stratejisi

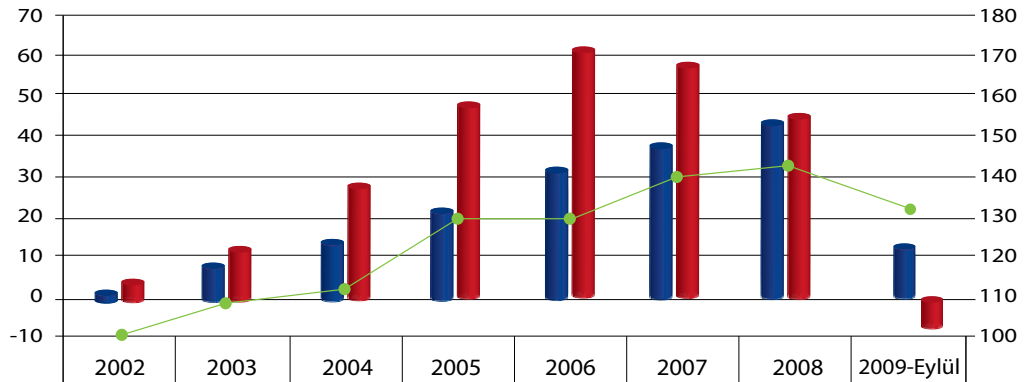
AKP, Türkiye'nin göreceli üstünlüklerini dikkate alan üretimi ve üretene gözetilen bir büyüme stratejisini benimseyememiştir. En katı neo-liberal yaklaşımlar benimsenmiş ve ekonomi küresel sermayenin risk iştahına ve kaptırımlarına emanet edilmiştir.

Bu politikaların benimsendiği ekonomilerde küresel risk iştahının arttığı dönemlerde, ekonomiye hızlı bir kaynak girişi olmakta, varlık balonları şişmekte ve başlangıçta sanal bir büyüme yaşanmaktadır.

Ancak ülkelerin hazmetme kapasitesinin üzerinde finansal sermaye girişi bir müddet sonra ticarete konu mal üreten sektörlerin rekabet gücünü vurmaktadır. Bu sektörler yavaşlamaya başlamakta spekülasyon sermaye girişlerine ve ithalata bağımlılık artmaktadır. Dış kaynak girişinin yavaşladığı veya kuruduğu dönemlerde ise ekonomide büyük çöküşler yaşanmaktadır.

Sermaye hareketlerinin küreselleşmeye başladığı 1970'li yıllardan sonra benzer döngülerle bölgesel bazda sıklıkla karşılaşmıştır. Bunun en son örneği ise 2003–2007 dönemi ve sonrasında, bu defa, küresel ölçekte yaşanmıştır.

Cari İşlemler Açığı - Özel Fon Girişleri ve Reel Döviz Kurundaki Gelişim
(Milyar USD, 2002=100)

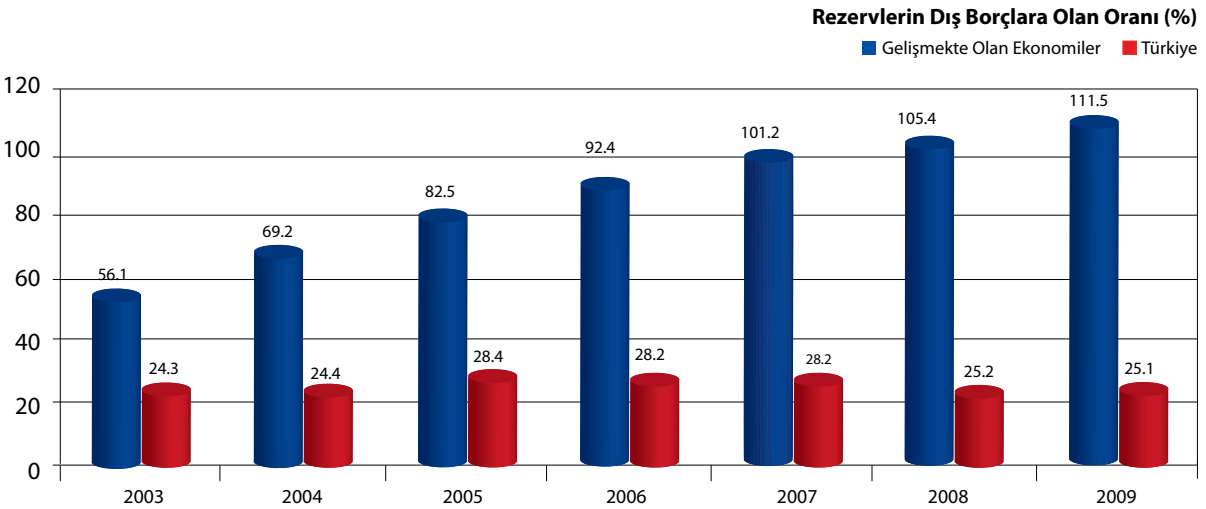
	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009-Eylül
■ Cari Açık	1.5	7.5	14.4	22.1	32.1	38.2	44.0	14.6
■ Özel Fon Girişi	4.9	12.2	28.0	47.9	61.8	57.6	46.6	-8.5
—●— Reel Kur-Sağ	100	109	114	128	128	140	144	133

Bize benzeyen birçok ekonominin geçmişte yaşanan krizlerden ders çıkardığı ve küresel sermayenin risk iştahının arttığı bu son dönemde olası krizlere karşı ekonomilerini tahkim ettikleri görülmüştür. Oysa Türkiye, AKP iktidarı döneminde bu gün artık iflas ettiği küresel ölçekte kabul edilen paradigmalara takılıp kalmıştır.

Bunun sonucunda küresel risk iştahının arttığı, likiditenin bol olduğu 2003–2008 döneminde, Türkiye ekonomisinde başlangıçta hızlı bir büyüme yaşanmıştır. Ancak küresel iklimin desteğine rağmen Türk ekonomisi 2006’dan itibaren halsiz düşmeye başlamıştır.

Bunun arkasında AKP’nin neo-liberal -hatta neo-muhafazakâr- paradigmalara dayanan yanlış ekonomi politikaları bulunmaktadır.

2003–2007 döneminde ekonomiye hazmetme kapasitesinin üzerinde bir sermaye girişine kayıtsız kalarak, Türk Lirasının aşırı değerlenmesine göz yumulmuştur. Bize benzeyen ekonomilerin büyük kısmı uluslararası rezervlerini güçlendirmiştir. Böylece söz konusu ülkeler kendi paralarının aşırı değerlenmesine bağlı olarak spekülasyon balonlarının oluşmasını ve ticarete konu mal üreten sektörlerin rekabet gücünü yitirmelerini önlemeye çalışmıştır. Bizde ise yetkili otoriteler bu duruma seyirci kalmış ve ülkenin uluslararası rezervlerini güçlendirmemişlerdir.

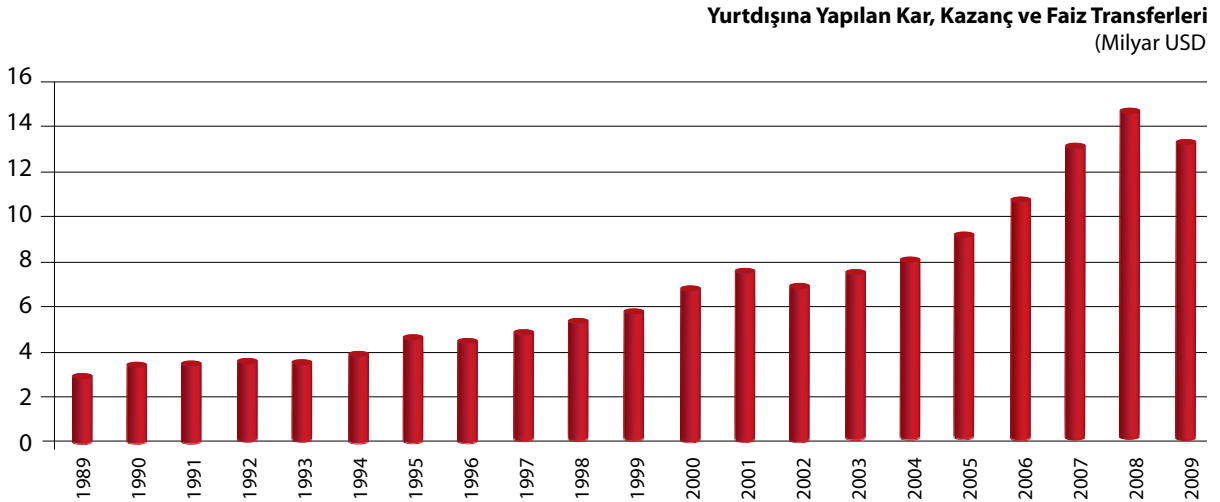

Böylece spekülâtif sermaye akımlarına yurtiçi faizlerin çok üstünde getiri sağlanırken, ithalat ve ithal girdi -yani yabancı işgücü- ucuzlamış, dış rekabete açık sektörlerimizin rekabet gücü hızla yıpratılmış, yerli işgücü ve yerli girdiler yabancı paralarla ölçüldüğünde yurt dışına göre hızla pahalılaşmıştır.

Ödemeler Dengesi istatistiklerinin “doğrudan yatırım, portföy yatırımı ve diğer yatırımlar vasıtasıyla” yurtdışına gerçekleştirilen kar, kazanç ve faiz transferlerinin izlendiği “Yatırım Geliri Hesabının” gider kalemindeki gerçekleştirmeler, AKP iktidarının izlediği politikalar neticesinde, yurtdışındaki finans ve iş çevrelerine nasıl yüksek kazançlar sağlandığını açıkça ortaya koymaktadır.

Türkiye’de finansal serbestleşmenin tamamlandığı 1989 yılı ile 2002 dönemi arasında yurtdışına bu kalemden yapılan “kar, kazanç ve faiz transferi” toplamı, 68,8 milyar dolardır. Buna karşın AKP’nin iktidar olduğu 2003 yılı ile 2009 yılının ilk 9 aylık dönemi arasında yurtdışına yapılan “kar, kazanç ve faiz transferi” toplamı 75,1 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir. 1989–2002 döneminde yıllık ortalama 4,9 milyar dolar civarında bir kaynak yurtdışına “kar, kazanç ve faiz transferi” olarak aktarılırken, AKP iktidarı döneminde bu rakam ikiye katlanarak yıllık ortalama 10,7 milyar dolara ulaşmıştır. Bu, iki Atatürk Barajının maliyetinden daha fazla bir tutarın, her yıl, AKP iktidarı döneminde, yurtdışına transfer edildiğini göstermektedir.

Yıllar itibariyle bakıldığında ise özellikle 2004 yılından sonra söz konusu transferlerin kayda değer şekilde hızlandığı dikkati çekmektedir.

AKP'nin izlediği yanlış politikalar bir yandan yurtdışındaki iş çevrelerini ihya ederken, diğer yandan dış rekabete açık sektörlerimizi hızla üretim sürecinin dışına itmektedir. TL'deki aşırı değerlenme ve bunun neticesinde dış ticarete açık sektörlerimizdeki rekabet kaybını basit örnekler ile açıklamak mümkündür.

Örneğin 2002 yılında 1 ton buğdayın fiyatı 274 TL iken; aynı miktarda buğdayın ortalama dolar kurundan (1 USD= 1.50 TL) fiyatı 182 dolardır. 2007 yılında, buğdayın TL cinsinden fiyatının 2002 seviyesinde kaldığını kabul etsek bile, bir ton buğdayın dolar cinsinden fiyatı (ortalama kur 1 USD=1,30 TL olduğu için) 211 dolara çıkmıştır. Her şey sabitken yerli buğdayın dolar cinsinden fiyatı, sadece TL'nin değer kazanması nedeniyle, beş yıl içinde yüzde 16 (29 dolar) artmıştır.

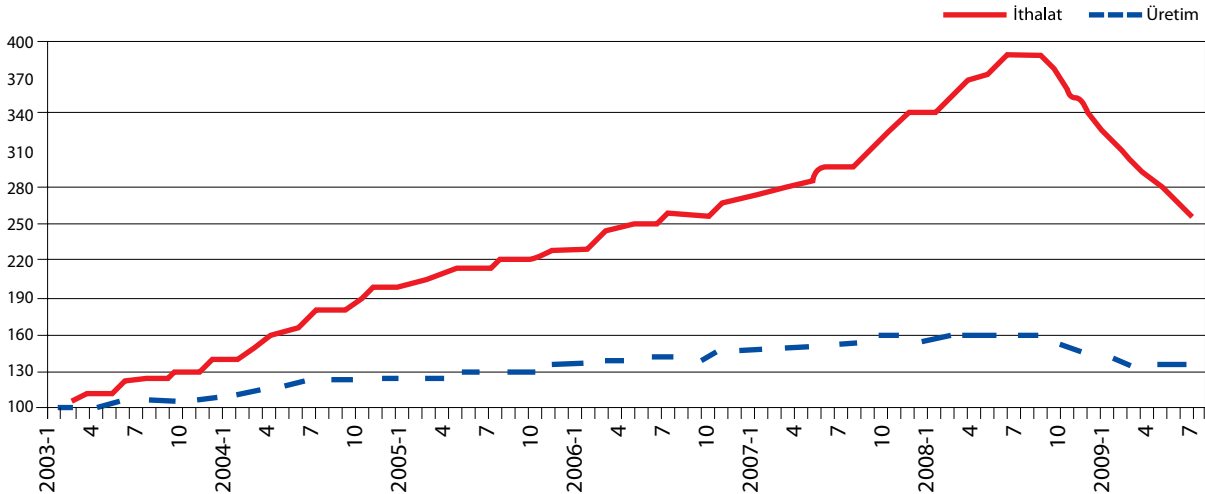
Türk çiftçisinin gelirinde hiçbir artış olmadan kur nedeniyle ortaya çıkan böyle bir artış karşısında Türk buğdayının ithal buğdayla rekabet edebilmesi ne kadar mümkündür?

Bu durum, dış ticarete konu tüm sektörlerimiz için söz konusudur.

Nitekim dış rekabete açık imalat sanayi sektörümüzün üretimi ile Uluslar arası Standard Sanayi Sınıflandırmasına göre tasnif edilen imalat sanayi ürünleri ithalatının 2003–2007 dönemindeki gelişimine bakıldığında da bu tablo teyit edilmektedir.

2002 yılına göre 2007 yılsonunda imalat sanayi üretimimiz 1,5 kat artış gösterirken, dış âlemdeki imalat sanayinin ürettiği malların ithalatı aynı dönemde 3,2 kat artış göstermiştir. Başka bir ifade ile yurtdışındaki imalat sanayinden gerçekleştirilen ithalatın artış hızı, yurtiçindeki üretimin artış hızını 2003–2007 döneminde ikiye katlamıştır.

**İmalat Sanayi Üretimi ve İmalat Sanayi Ürünleri İthalatı
(2002=100), 12 Aylık Ortalama**

TL'deki değerenlemler yalnızca yurtiçinde üretilen nihai mallarımızın yurtdışı fiyatını pahalı hale getirmektedir. TL'de, verimlilik artışlarının üzerinde, bir aşırı değerenlemler üretim sürecinde kullanılan tüm yerli girdilerimizi de daha pahalı hale getirmektedir.

Örneğin 2002 yılının son üç aylık döneminde imalat sanayinde çalışan bir işçinin brüt TL ücretinin 2007'nin son üç aylık dönemine kadar aynı kaldığını varsayalım. Ücreti dolarla ifade ettiğimizde ise bir işçinin dolar cinsinden brüt ücreti, TL brüt ücreti aynı kalmasına rağmen, söz konusu dönemde yüzde 36 oranında artmaktadır⁴. Bu çok yüksek bir artıştır. Verimlilik artışıyla da telafi edilmesi çok güçtür.

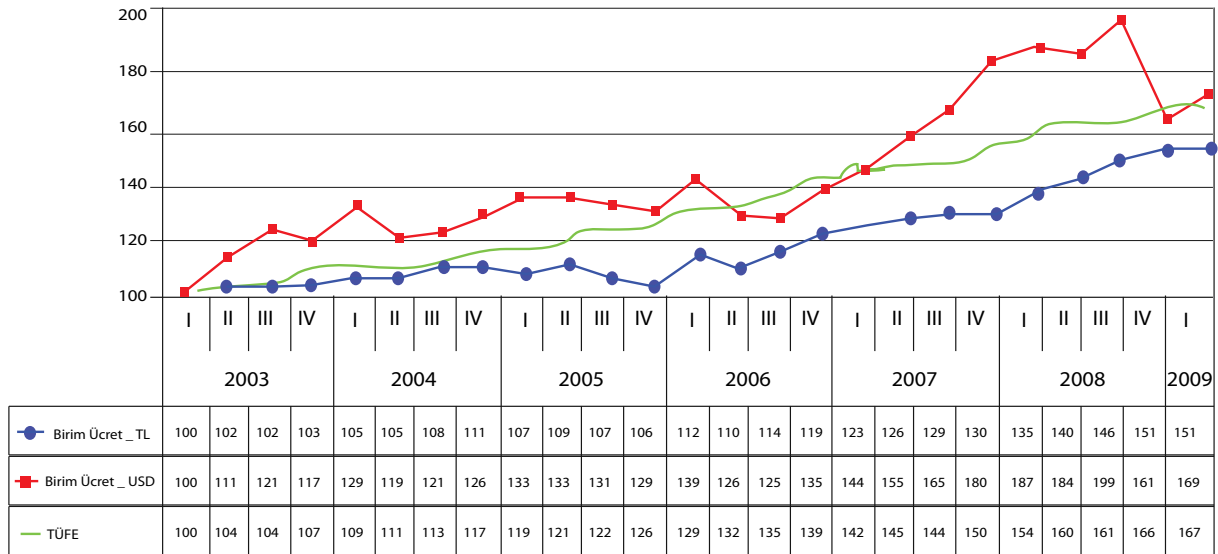
Nitekim aynı analizi verimlilik ve TL cinsinden ücret artışlarını da içeren birim ücret bazında yaptığımızda bu durum daha net bir şekilde görülmektedir.

2003 yılının ilk üç aylık döneminde emeğin bir birim üretim karşılığında aldığı TL ve dolar cinsinden ücreti 100 kabul edersek, 2007 sonunda TL birim ücret endeksi 130'a çıkmıştır. Aynı dönemde TÜFE ise 100'den 150'ye çıkmıştır. Yani, TL cinsinden birim ücret aynı dönemdeki TÜFE artışının altında kalmıştır⁵.

Bu da içeride emek verimliliğindeki artışların, ücretlerdeki TL cinsinden artışların da sınırlı kalmasıyla birlikte, enflasyonun aşağı çekilmesini desteklediğini göstermektedir.

Ancak TL'deki değerenlemlere bağlı olarak dolar cinsinden birim ücret endeksi bu dönemde 180'e yükselmiştir. Yani dolar cinsinden birim ücret maliyetleri, verimlilikteki artışa karşın, bu dönemde hızla artmış küresel rekabet ortamında yerli işgücünün durumunu yabancı işgücü karşısında zayıflatmış dışarıdan gelen borçla artan iç talebin ithalata yönelmesine neden olmuştur.

İmalat Sanayide Birim Ücret ve Enflasyonun Gelişimi
(2003=100)

⁴ 2003 yılının ilk üç aylık döneminde ortalama Merkez Bankası dolar döviz alış kuru 1,6468 TL iken, 2007 yılının son üç aylık döneminde ortalama dolar kuru 1,1851 TL olarak gerçekleşmiştir.

⁵ Yeni TÜFE serileri 2003=100 bazlı verilmesi sebebiyle birim ücret analizinin başlangıcı 2003 yılının ilk üç aylık dönemi olarak alınmıştır.

Böyle bir tablo karşısında dış rekabete açık sektörlerimiz yerli girdi kullanmayı, emeği üretim sürecine katmayı, yeni iş imkânları yaratmayı mı tercih edecektir, yoksa varlığını sürdürebilmek için ithal girdiler ve makineleşme ile mi faaliyetini sürdürmeye çalışacaktır?

Bu sorunun cevabı açıktır. TL'deki değerlenmenin yarattığı rekabet baskısı ile mücadele etmek için üreticilerimiz 2002–2007 döneminde istihdam artışı ve yerli kaynakları kullanmak yerine üretim sürecinde makine ve ithal ara girdi kullanımına ağırlık vermiştir.

Türkiye'nin 2002–2007 döneminde iş ve istihdam yaratmayan, buna karşın ithalatı patlatan büyümesinin arkasında işte bu tablo yatmaktadır.

Ülkeler teknolojik sınırlar içinde aynı miktarda üretimi farklı emek ve sermaye bileşimleri ile gerçekleştirebilirler. Demografik fırsat penceresi müsait genç nüfusa sahip ülkeler üretim sürecinde işgücünü seferber ederek büyümeyi sağlarken, yaşlı nüfusa sahip ülkeler sermaye ve makineyi üretim sürecine koşarak büyümeyi sağlamaya çalışmaktadır.

Başbakan her fırsatta bir ailenin en az üç çocuğa sahip olması gerektiğini ifade etmektedir. Bunu dile getirirken Çin ve Hindistan örneklerini vermekte bu ülkelerin yüksek nüfuslarının onlara dünyada ekonomik güç olma olanağını sağladığını söylemektedir.

Başbakanın izlediği yanlış politikalar sonucunda Türkiye, en önemli avantajı olan mevcut genç nüfusunu üretim sürecinde tutmakta zorlanmıştır. Hatta TÜİK'in açıkladığı son 2008 Yoksulluk Çalışması sonuçları hane halkı büyüklüğü arttıkça yoksulluğun da arttığını ortaya koymaktadır. Söz konusu çalışmaya göre 2008 yılında hane halkı büyüklüğü 3 veya 4 kişi olan hanelerde bulunan fertlerin yoksulluk oranı yüzde 8,48 olurken; 7 ve daha fazla olan hanelerde fertlerin yoksulluk oranının yüzde 38,20 olduğu hesaplanmıştır.

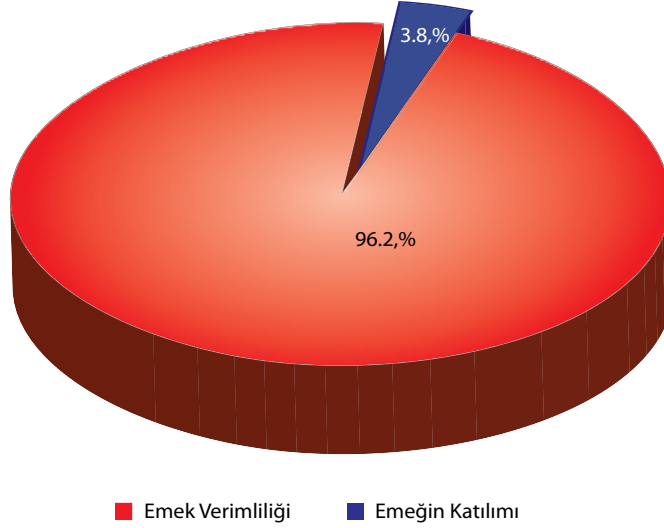
Tablo gayet açıktır. Çin ve Hindistan gibi ülkeler emeği seferber eden, üretim sürecine dâhil eden büyüme stratejileri sayesinde ekonomik güce erişirken; Türkiye en önemli stratejik üstünlüğünü, AKP'nin yanlış ekonomik stratejilerine bağlı olarak, kullanamamakta ve stratejik üstünlüğümüz yoksulluk sebebi olmaktadır.

Türkiye'de 2002–2007 döneminde Satın Alma Gücü Paritesi(SAGP) ile düzeltilmiş ortalama kişi başına milli gelir artışının sadece yüzde 3,8'i emeğin üretim sürecine katılımından gelmektedir. Yani emeğin üretim sürecine katılımından gelen büyüme neredeyse sıfırdır. Bu dönemde kişi başı milli gelir artışının yüzde 96,2'si işgücü verimliliğindeki artıştan kaynaklanmıştır⁶.

⁶ Kişi başına milli gelir artışına katkılar; $\frac{Y}{N} = \left(\frac{Y}{L}\right) \times \left(\frac{L}{N^{15+}}\right) \times \left(\frac{N^{15+}}{N}\right)$ eşitliği kullanılmak suretiyle ayrıştırılmıştır. Eşitliğin sağ tarafındaki ilk terim çalışan başına milli geliri (emeğin kısmi verimliliğini) temsil ederken, ikinci terim çalışan sayısının çalışma çağındaki nüfusa oranını (istihdam oranını) göstermektedir. Üçüncü ve son terim ise çalışma çağındaki nüfusun toplam nüfus içindeki payını (demografik fırsat penceresini) göstermektedir. İkinci ve üçüncü terimler emeğin üretim sürecine katkısını göstermesi sebebiyle bir arada sunulmuştur.

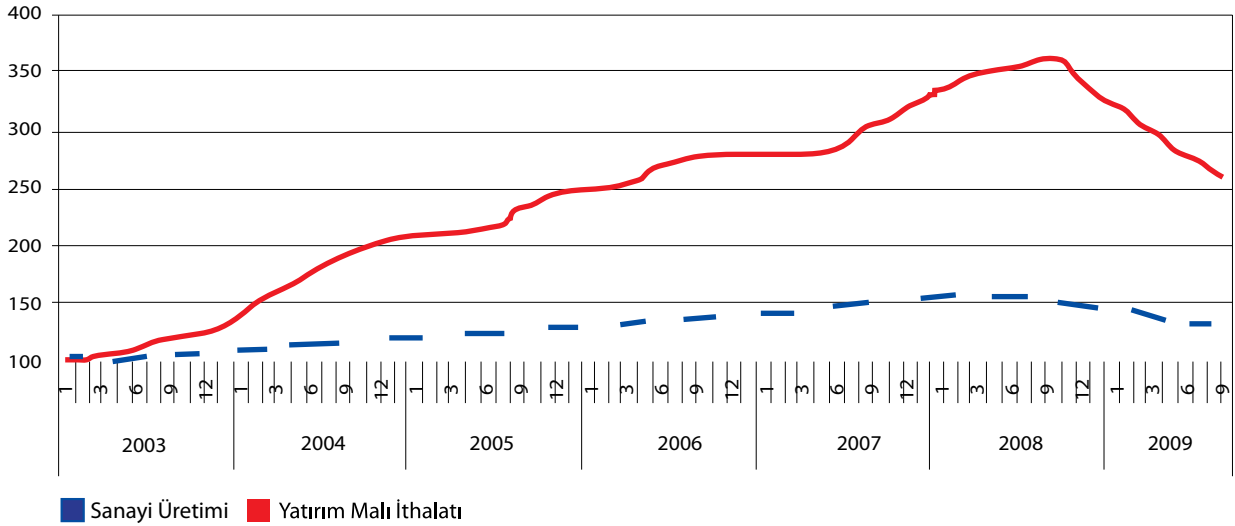
Satın Alma Gücü Paritesi (SAGP) ile düzeltilmiş milli gelir serileri IMF'nin Dünya Ekonomik Görünümü Raporu Ekim 2009 veri tabanından alınmıştır. Nüfus ve istihdam verileri TÜİK hane halkı işgücü istatistiklerinden derlenmiştir. TÜİK'in söz konusu verileri 2007 yılı Ağustos ayından itibaren kırılma göstermesi sebebiyle 2007 öncesi döneme ilişkin nüfus ve istihdam verileri, eski serilerin artış hızları kullanılmak suretiyle hesaplanmıştır.

SAGP Uyarlamalı Kişi Başına Milli Gelir Artışının Kaynakları (2002-2007 Dönemi Ortalaması)

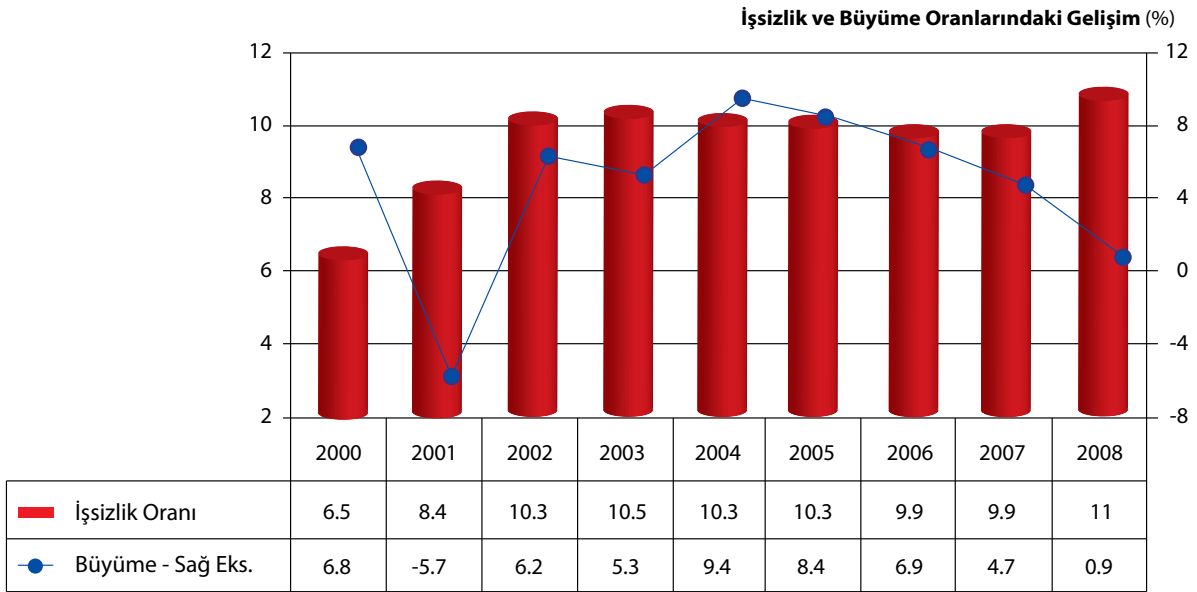
İşgücü verimliliğindeki artış ise emeğin niteliğindeki artıştan değil, üretim sürecinde daha fazla makine kullanımından gelmiştir. Nitekim 2003–2007 döneminde yatırım malı ithalatı 3,2 kat artarken, sanayi üretimi 1,5 kat artış göstermiştir.

Sanayi Üretimi ve Yatırım Malı İthalatı (12 Aylık Ortalama, 2002=100)

Bu politikalar hem yabancı finans sermayesine ve iş çevrelerine aşırı kazançlar sağlamış, hem de kendi işgücümüz dururken yabancı işgücüne istihdam yaratmıştır.

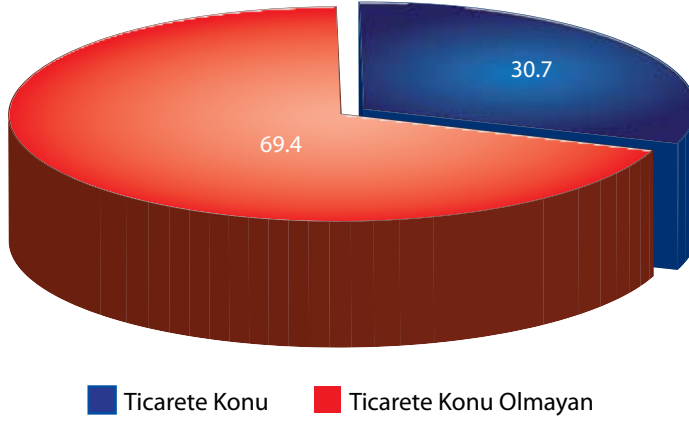
Sonuçta kaydedilen yüksek büyüme hızlarına rağmen işsizlik yüzde 10 seviyesinde çakılıp kalmış ve istihdam yaratmayan bir büyüme süreci ortaya çıkmıştır.

Bu Türkiye'nin sahip olduğu imkânlarla uyumlu bir büyüme stratejisi değildir. Türkiye, böyle bir strateji ile sahip olduğu önemli bir üstünlüğünü, genç nüfusunu büyüme sürecinde kullanamamıştır.

2002–2007 döneminde sektörler itibarıyla büyümeye katkılara baktığımızda da, bu dönemdeki ortalama katma değer artışının yalnızca üçte birlik bölümünün başta sanayi olmak üzere ticarete konu mal üreten sektörlerimizden geldiği, geri kalan üçte ikilik kısmın ise dış ticarete kapalı sektörlerimizden kaynaklandığı anlaşılmaktadır.

2002-2007 Dönemi Ortalama Katma Değer Artışına Katkılar (%)

Harcamalar yöntemiyle milli gelirin kompozisyonundaki gelişim de Türkiye’de rekabet gücümüzü gözeten, üretim ve ihracatı odağa alan bir büyüme stratejisi izlenmediğini göstermektedir.

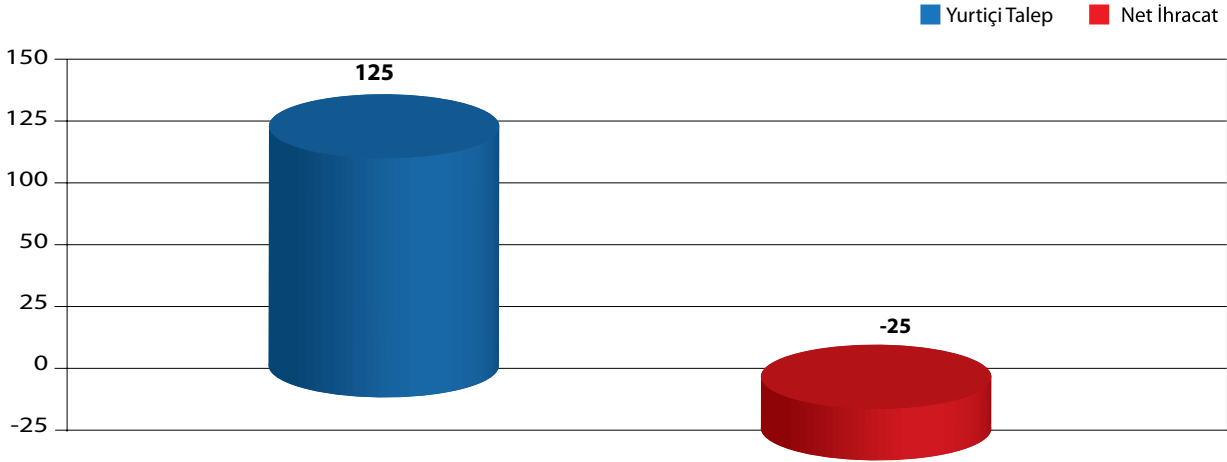
2002–2007 döneminde net ihracatın (ihracat-ithalat) büyümeye katkısı daima negatif olmuştur. Bu; dünyanın ortalama yüzde 4,7 büyüdüğü, dünya ticaretinin ortalama yüzde 8,1 arttığı bir dönemde (2002–2007) gerçekleşmiştir.

2002–2007 döneminde ortalama büyüme yüzde 6,9 olurken, yurtiçi talepteki ortalama artış yüzde 8,6 olmuştur. Aynı dönemde net ihracatta ise ortalama yüzde 1,7 oranında gerileme yaşanmıştır.

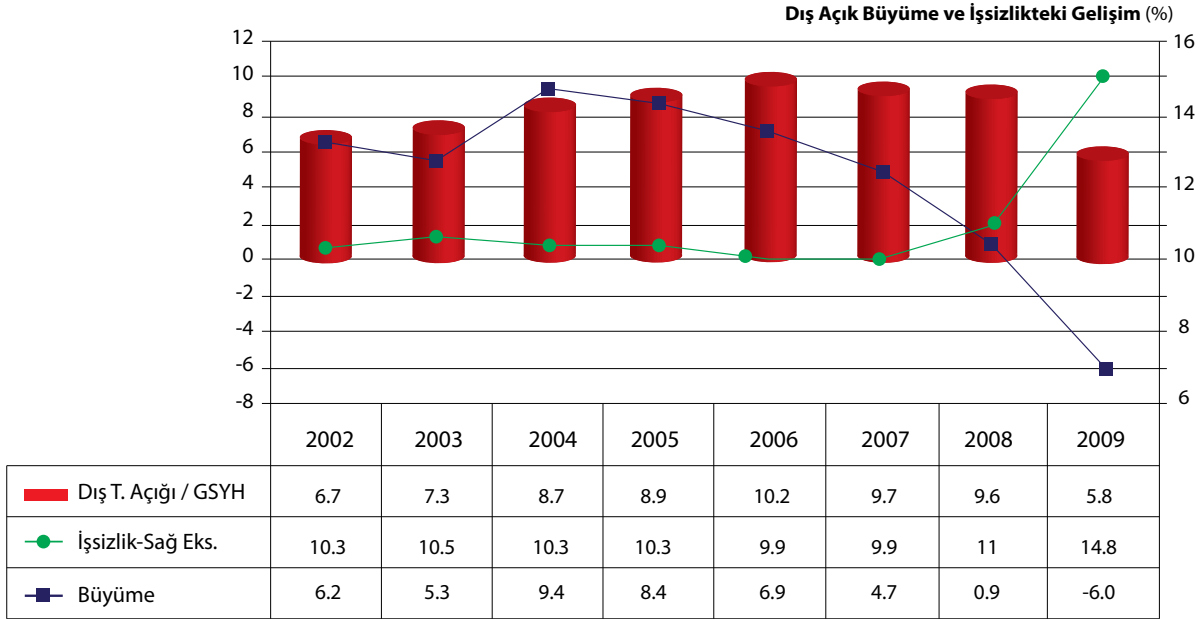
Bu olağanüstü canlı dönemde yanlış kur ve büyüme stratejisi ile Türkiye; ürettiğinden daha fazlasını tüketmiş ve büyüme tamamen yurtiçi talepten gelmiştir.

Dış ticaret ve dış talebi dikkate almayan büyüme stratejilerinin sonucu; giderek artan dış açık olmuş, bu da Türk ekonomisinin yapısal bir sorunuymuş gibi sunulmuştur.

2002-2007 Dönemlerinde Ortalama Büyümenin Kaynakları %

Türkiye’de dış açıklar, yanlış büyüme stratejisine bağlı olarak, ancak kriz dönemlerinde yavaşlamıştır. 2009 yılında yaşanan gelişmeler de bu tespiti doğrulamaktadır. 2007 ve 2008 yıllarında, sırasıyla, 62,8 ve 70 milyar dolar olan dış ticaret açığının; 2009’da yarı yarıya azalarak 35,5 milyar dolara düşeceği anlaşılmaktadır. Dış dengedeki bu uyumun maliyeti ise hızla artan işsizlik ve ciddi ölçüde daralan bir ekonomi olmuştur.

Türkiye’nin önümüzdeki dönemde de böyle bir büyüme stratejisi ile yürümesi mümkün değildir. Türkiye ancak kendi stratejik kaynağı olan işgücünü seferber ederek ve sanayileşerek sürdürülebilir büyümeyi sağlayabilir.

2.2. Seçimlere Feda Edilen Manevra Alanı: Maliye Politikası

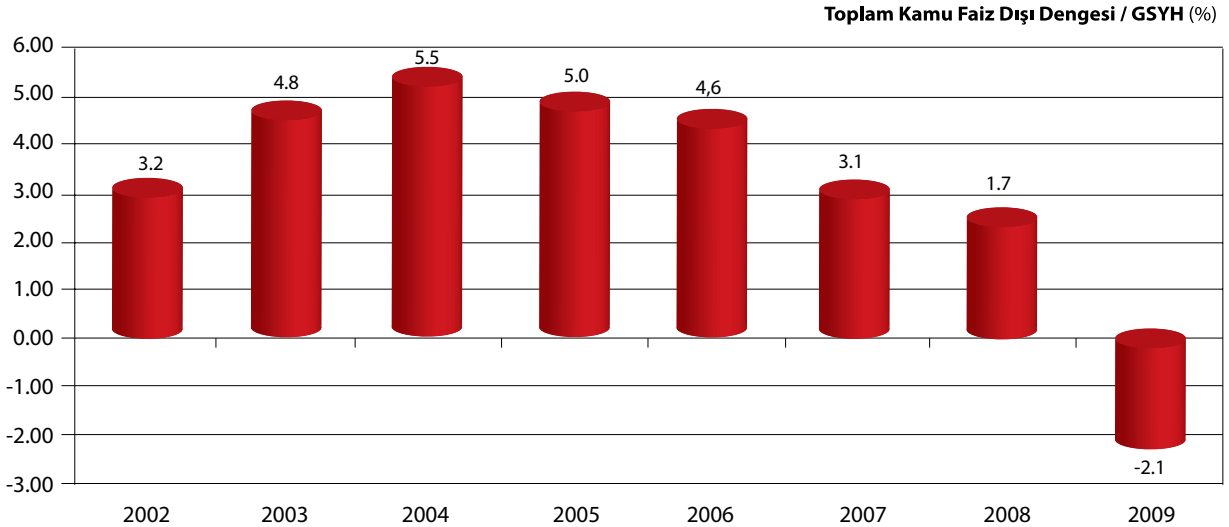
Elverişli uluslar arası iklimin de desteğiyle yüksek büyümenin sağlandığı 2003–2006 döneminde ortalama kamu faiz dışı dengesi milli gelire oran olarak yüzde 5 civarında fazla vermiştir.

Bu imkân, yaklaştığı açıkça belli olan kötü günler için, bir ihtiyat akçesi olarak kullanılmak yerine; 2007 yılından itibaren seçimlere yönelik harcamalar için kullanılmış ve krizde maliye politikasının esnekliği büyük ölçüde daraltılmıştır.

Toplam kamu faiz dışı fazlasının milli gelir içindeki payı 2007 yılında 2003–2006 dönemi ortalamasının 1,9 puan altına düşürülmüş ve faiz dışı fazla yüzde 3,1'e gerilemiştir.

2008'de, hem 2009 yılı başındaki mahalli idare seçimleri için yapılan harcamalar, hem de yılsonunda yaşanmaya başlanan talep ve üretim gerilemesinin vergi gelirlerini azaltması sonucunda, toplam kamu faiz dışı fazlası 1,4 puan daha düşerek GSYH'nın yüzde 1,7'sine gerilemiştir.

Mali disiplindeki bu gevşeme, 2009 yılında büyümeyi desteklemek için kullanılabilecek mali destek paketlerinin büyüklüğünü önemli ölçüde sınırlamıştır. Türkiye geldiği açıkça görülen krize tahkimat yapmadan yakalanmıştır. Oysa mali sektöründe kriz yaşamayan Türkiye, maliye politikasında 2007 öncesinde sahip olduğu oyun alanıyla krizi karşılamış olsaydı, ekonomi 2009'da böylesi sert bir daralma yaşamayacaktı.

2.3. Krizi Küçümseme ve Teğet Geçer Yaklaşımı:

2007 yılı Temmuz ayında ABD’de başlayan ve gelişmiş ülkelere sıçrayan kriz; 2008 yılı Eylül ayında küresel nitelik kazanmıştır.

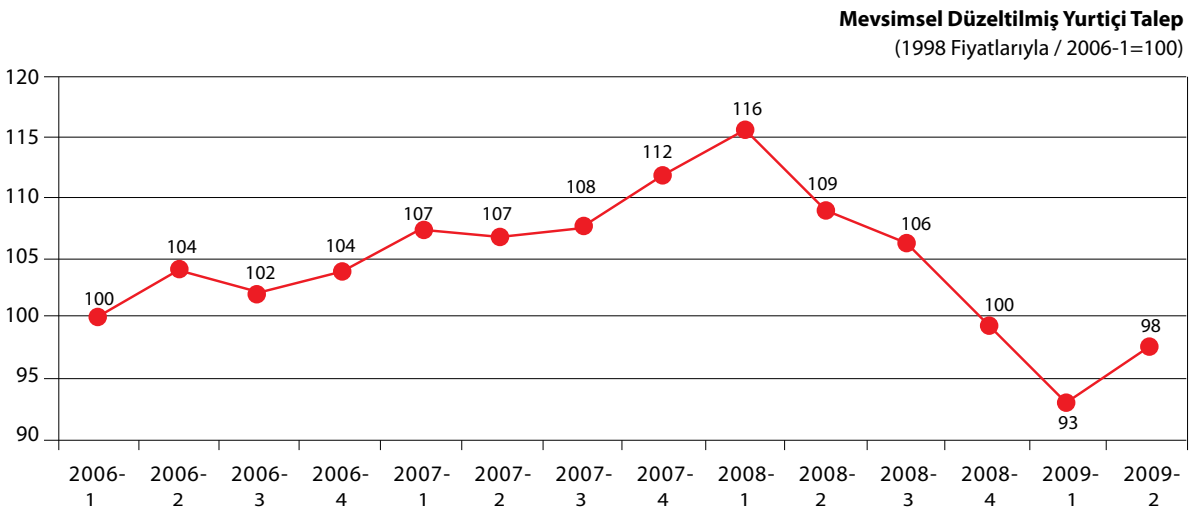
Bu süreç zarfında krizin kapsam ve derinliği gözle görülür şekilde artmasına karşın hükümet kriz sürecini iyi takip etmemiş kriz kapımıza geldiğinde ise Başbakan “kriz bizi teğet geçecek” diyerek krizi hafife almıştır.

Hükümetin bu tavrı 2009 yılı bütçe sürecine de yansımış ve Türkiye kriz şartlarını dikkate almayan gerçekçilikten tamamen uzak bir bütçeyi, partimizin uyarılarına rağmen, Meclisten geçirmiştir. Bunun sonucunda ülkemiz bir kriz yılını bütçesiz geçirmek zorunda kalmıştır.

Hükümet, Türkiye krize yakalandıktan sonra da ekonomide ön görülebilirliği artıracak ve karar birimleri nezdinde güven sağlayacak bir programı açıklamaktan imtina etmiştir. Hatta Hükümet 5018 Sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanununun 16. maddesi uyarınca Mayıs ayı ortasında açıklaması gereken Orta Vadeli Programı 3,5 ay, Haziran ayı ortasında açıklaması gereken Orta Vadeli Mali Programı 3 ay gecikme ile açıklamıştır.

Hükümetin krizi görmezden gelen ve küçümseyen bu yaklaşımı ekonomiyi iki koldan vurmıştır:

İlk olarak karar birimlerinin güveni hızla kaybolmuştur. AKP güven veren, ufuk sunan bir programı ortaya koyamamıştır. Bu, karar birimlerinin tüketim ve yatırım taleplerini hızla daraltmış ve ekonomi hızla dibe çökmüştür.

İkinci olarak hükümetin krizi görmezden gelme yaklaşımı krize karşı erken tepki verilmesini engellemiştir. Krizin bizi vurmasının üstünden beş ay geçmesine rağmen seçim meydanlarında muhalefetten reçete talep eden Başbakan ve AKP Hükümeti, CHP'nin tedbir önerilerini açıklamasının ardından, tepki verebilmiştir. Verilen tepki ise, Partimizin önerilerinin yanında, oldukça eksik ve sınırlı boyutta kalmıştır.

Hükümetin bu ciddiyetsizliğinin sonucu olarak:

2009 yılının ilk yarısında ekonomi, geçen yılın aynı dönemine göre, yüzde 10,6 oranında daralmıştır.

İşsizlik tarihi rekorlar kırmış ve Şubat ayında yüzde 16,1'e çıkmıştır. Açıklanan en son Ağustos ayı verilerine göre işsiz sayısı son bir yıl içinde 927 bin kişi artmış ve işsiz sayısı 3 milyon 429 bin kişiye ulaşmıştır. Sanayi ve imalat sanayinde, son bir yılda, sırasıyla 369 bin ve 333 bin kişi işini kaybetmiştir.

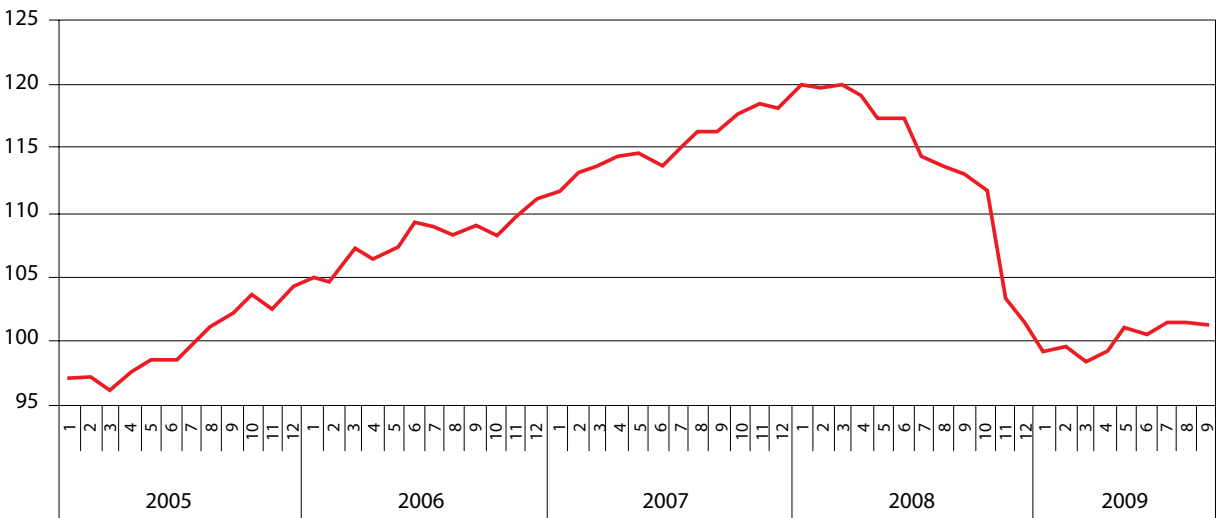
Sanayi üretimi 2009 yılının ilk dokuz ayında, geçen yılın aynı dönemine göre, yüzde 15,1 daralmıştır.

Tüm bu gelişmeler krizin teğet geçeceği varsayılan bir ekonomide yaşanmıştır.

Türkiye diğer gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin aksine bir bankacılık krizi yaşamamıştır. Buna rağmen dünyada en sert daralan ekonomilerin başında gelen Türkiye'nin, açıklanan veriler çerçevesinde, krizden de en son çıkacak ülkelerden biri olacağı anlaşılmaktadır.

Son açıklanan veriler ekonomide beklenen toparlanmanın bir türlü başlayamadığını ortaya koymaktadır. Eylül sanayi üretim verileri, üretimin bir türlü toparlanamadığını, dipte kalmaya devam ettiğini ortaya koymaktadır. Sanayi üretimi, geçen yılın aynı dönemleri ile kıyaslandığında, artarda 14 ay gerileme göstermiştir.

Mevsim ve Takvim Etkisinden Arındırılmış Sanayi Üretimi (2005=100)

Açıklanan dış ticaret verileri de dış talepte henüz bir toparlanma sinyali vermemektedir.

Türkiye İhracatçılar Meclisinin yayımladığı Ekim ayı verilerinden çalışma günü sayısına göre gerekli düzeltmeler yapıldığında ihracatın bir önceki yılın aynı ayına göre yüzde 4,9 gerilediği görülmektedir.

Tüm bu veriler krizden en sert etkilenen ülke konumunda olan Türkiye'nin, krizden de en son çıkacak ülkelerden birisi olacağını ortaya koymaktadır.

Ekonomide toparlanmanın gecikmesi gerek kamunun borç dinamiklerini gerekse özel kesimin yükümlülüklerini yerine getirme yeteneğini önemli ölçüde aşındırmakta ve içinden çıkılması güç bir fasit daire yaratmaktadır.

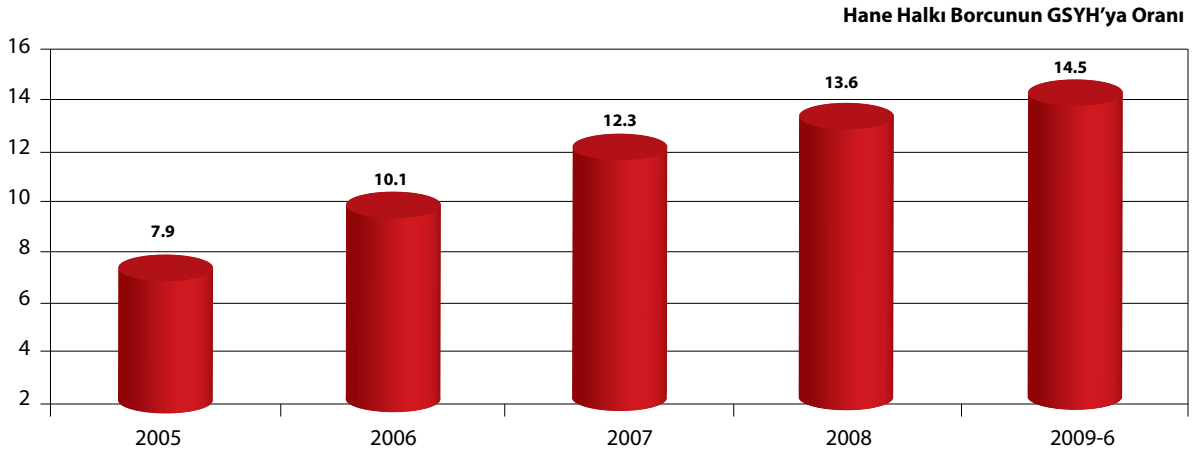
TCMB verileri hane halkının borçlarının son dönemde hızla arttığını ortaya koymaktadır. Nitekim 2009 yılının ilk yarısı ile 2007 yılları arasında hane halkı harcanabilir geliri yüzde 16 artarken, hane halkı borcu yüzde 35 oranında artış göstermiştir. Son 2,5 yılda hane halkının borçları, gelirinden iki kat daha hızlı artmıştır.

Vatandaşlarımız temel tüketimlerini de borçla finanse eder hale gelmiştir. Nitekim bireysel kredilerin hane halkı tüketim harcamaları içindeki payı son yıllarda hızla artmaktadır. 2006 yılında her 100 TL'lik harcamanın 9,3 TL'si bireysel kredi ile finanse edilirken, 2009 yılının ilk yarısında her 100 TL'lik harcamanın 13,3 TL'si bireysel kredi ile finanse edilir hale gelmiştir. Bu, son 3,5 yıllık süre zarfında bireysel krediler ile finanse edilen tüketim harcamalarının yüzde 43 arttığını ortaya koymaktadır.

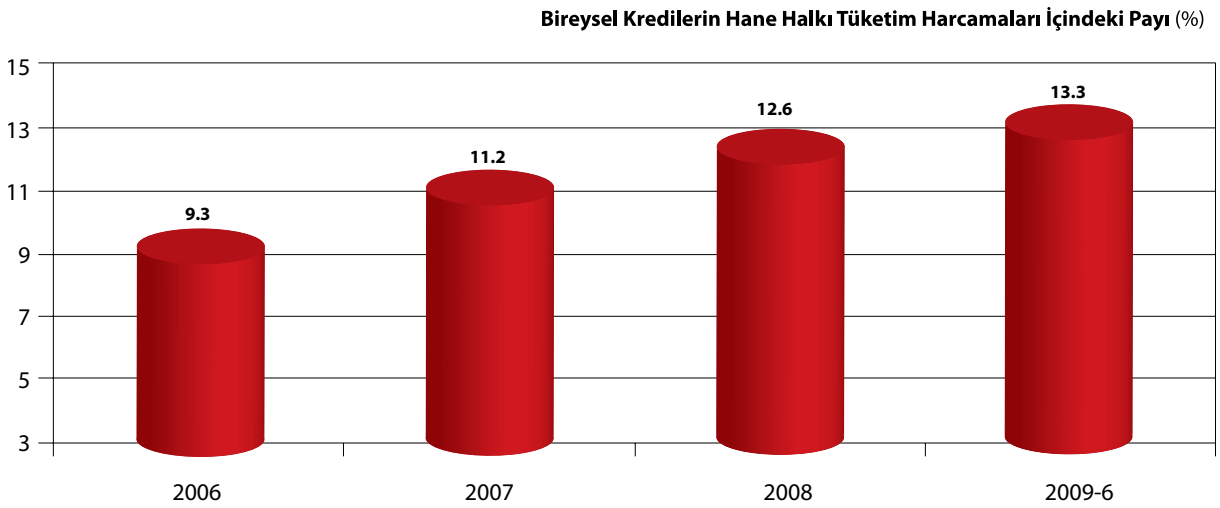
Tablo: Hane halkı Harcanabilir Geliri ve Yükümlülükleri

	2007	2008	2009-06
Hane halkı Faiz Ödemeleri	15,576	19,653	21,356
Hane halkı Borcu	104,111	128,966	140,222
Hane halkı harcanabilir Geliri	459,212	520,001	534,690
Faiz Öd./Hh. Harcanabilir Gelir (%)	3.4	3.8	4.0
Hh. Borç/Hh.Harcanabilir Gelir (%)	22.7	24.8	26.2

Kaynak: TCMB, Finansal İstikrar Raporu, Kasım 2009

Kaynak: TCMB Finansal İstikrar Raporu

Kaynak: TCMB Finansal İstikrar Raporu

Ortaya çıkan bu tablo ekonomik toparlanmanın gecikmesi ve istihdam kayıplarının devam etmesi halinde çok ciddi sıkıntılarla karşılaşılacağını ortaya koymaktadır.

Nitekim ekonomideki şiddetli daralma mali sektörde kredi kalitesini de hızla bozmaya başlamıştır.

Özellikle işsizlikteki hızlı artış ve işsizlik ödemelerinin süresinin bitmeye başlaması kredi kartlarında ve tüketici kredilerinde geri dönmeyen alacakların hızla artmasına neden olmaktadır.

Tablo: Tasfiye Olunacak Kredi Kartı ve Tüketici Kredisi Bulunan Gerçek Kişi Sayısı

	2007	2008	2009-I	2009-II	2009-III
Bankalar	641,708	997,095	1,080,487	1,252,267	1,475,620
Varlık Yönetim Şirketleri	-	139,862	130,623	252,916	282,856
Finansman Şirketleri	12,898	21,884	25,207	27,826	23,079
Toplam(*)	651,911	1,093,474	1,174,525	1,415,791	1,664,301

Kaynak: TCMB Finansal İstikrar Raporu (Kasım 2009), (*) Aynı kişinin farklı kuruluşlarda donuklaşmış kredileri bulunması sebebiyle, kuruluş bazındaki kişilerin toplamı ile Toplam satırı farklılık göstermektedir.

2009 yılının ilk 9 ayında tasfiye olunacak kredi kartı ve tüketici kredisi borcu bulunan kişi sayısı geçtiğimiz yılsonuna göre yüzde 52 oranında artarak 1.664 bin kişiye ulaşmıştır.

Diğer taraftan firmaların temerrüde düşme oranlarında da bu yılın ilk dokuz ayında çok ciddi bir artış olmuştur. Bu, şirketler kesiminin kredilerinin kalitesinde de önemli bir bozulmaya işaret etmektedir.

Tablo: Firmaların Temerrüde Düşme Oranları (%)

	2008	2009-III
1 Toptan ve Par. Tic. Komisyon, Mot. Araç Servis Hiz.	6.5	11.0
2 Tarım, Avcılık, Ormancılık	10.3	11.3
3 Tekstil ve Tekstil Ürünleri	11.6	15.8
4 Gıda, Meşrubat ve Tütün Sanayi	9.0	13.0
5 İnşaat	8.5	11.6
6 Otel ve Restoranlar (turizm)	7.8	10.2
7 Elektrik, Gaz ve Su Kaynakları	6.1	8.5
8 Makine ve Teçhizat sanayi	5.5	8.4
9 Metal Ana San. Ve İşlenmiş Mad. Üretimi	5.9	9.3
10 Taşımacılık, Depolama ve Haberleşme	4.6	6.7
10 Sektör Toplamı	7.8	10.8
Tüm Sektörler Toplamı	8.1	11.2

Kaynak: TCMB Finansal İstikrar Raporu (Kasım 2009)

Şiddetli daralmaların mali sektör üzerindeki etkilerinin gecikmeli olarak ortaya çıktığı bilinen bir husustur. Önümüzdeki dönemde bankaların varlık kalitesindeki bozulmanın daha da hızlanması büyük olasılıktır.

Bu da kredi kanallarının beklenen şekilde rahatlamasını ve 2010 programında gerçekleşeceği varsayılan özel kesim öncülüğünde büyüme senaryosunu zora sokacak bir gelişmedir.

Bu tablo ekonominin bir fasit daireye girmiş olduğunu göstermektedir. Büyüme ortamına geçiş geciktikçe sıkıntılar artmakta ve büyüme sürecinden daha da uzaklaşmaktadır.

Bu çerçevede özellikle kredi piyasalarını canlandıracak ve firmaların krediye erişim imkânını geliştirecek tedbirlerin ivedilikle alınması gerekmektedir.

İstihdamın korunmasında ve büyüme sürecine dönüşte önem arz eden KOBİ' lerimizin kredi piyasalarına dönüşünü sağlayacak Kredi Garanti Fonu'nun işletilmesi Partimizce bu yılın başında önerilmesine karşın, bu konuyla ilgili mevzuat Haziran ayında çıkarılabilmiş, uygulamasına ise henüz geçilememiştir.

Hükümetin bu yaklaşımı; krizi anlayamamasının, gelişmeleri okuyamamasının ve tedbir almakta atalet göstermesinin en güzel örneklerinden biridir.

BÖLÜM 3

2010 YILI MERKEZİ YÖNETİM BÜTÇESİ, ORTA VADELİ PROGRAM VE ORTA VADELİ MALİ PROGRAMDA ÖN GÖRÜLEN MALİ ÇERÇEVENİN DEĞERLENDİRİLMESİ

1. Bütçesiz Bir Yıl: 2009

CHP'nin 2009 yılı bütçe hazırlık sürecindeki tüm eleştirileri ve önerilerine rağmen; AKP iktidarı 2009 yılı Bütçesi ve Programını “krizin teğet geçeceği” varsayımı ile hazırlamıştır. AKP iktidarının “krizi görmezden gelme” ısrarı; 2009 yılı Bütçe Kanununun ölü doğmasına ve Türkiye'nin krizde bütçesiz kalmasına yol açmıştır.

Nitekim daha 2009 yılının üçte birlik bölümü dolmamışken Hükümet, Nisan ayında, Avrupa Komisyonuna verdiği Katılım Öncesi Ekonomik Program (KEP) ile 2009'da yüzde 4'lük büyüme hedefini yüzde 3,6 daralma olarak revize etmiştir. Bir başka ifadeyle Hükümet bütçenin yayımlanmasından sadece dört ay sonra büyüme hedefini 7,6 puan düşürmek zorunda kalmıştır.

Büyüme hedefindeki düzeltmeye paralel şekilde, Merkezi Yönetim Bütçe hedeflerinin de tutmayacağı anlaşılmıştır. Hükümet, 2009 için hedeflediği Bütçe açığının 4,6 kat (38 milyar TL) daha fazla olacağını açıklamıştır. Faiz dışı fazlada ise program hedefine göre yüzde 81,5 oranında (38,4 milyar TL) bir düşüş ön görülmüştür.

Hükümetin güven veren bir program ve bütçeyi ortaya koymaması, maliye politikasında esnekliğin ve oyun alanının kaybolması, ekonomide güven kaybını hızlandırmış ve daralma beklentileri hızla KEP tahminlerini aşmıştır. Ekonomik faaliyetlerdeki bu çöküş, bütçe dengelerindeki bozulmayı da tahminlerin ötesine taşımıştır.

Tablo: Merkezi Yönetim Bütçesi 2009 Program ve KEP Karşılaştırması

<i>Milyon TL</i>	2009 Program Hedefleri	2009-KEP Tahmini	Sapma	
			<i>Yüzde</i>	<i>Milyon TL</i>
Harcamalar	259,156	259,939	0.3	783
Faiz Dışı Harcamalar	201,656	202,926	0.6	1,270
Personel Giderleri	57,211	55,080	—3.7	—2,131
Sosyal Güv. Kur. Devlet Primi Giderleri	7,243	6,764	—6.6	—479
Mal ve Hizmet Alım Giderleri	25,454	24,158	—5.1	—1,296
Cari Transferler	87,956	91,800	4.4	3,844
Sermaye Gideri	14,839	14,495	—2.3	—344
Sermaye Transferleri	2,825	2,899	2.6	74
Borç Verme	4,661	5,798	24.4	1,137
Yedek Ödenek	1,468	1,933	31.7	465
Faiz Giderleri	57,500	57,979	0.8	479
Gelirler	248,758	211,623	—14.9	—37,135
Vergi Gelirleri	202,090	170,072	—15.8	—32,018
Vergi Dışı Gelirler (1)	32,588	30,149	—7.5	—2,439
Sermaye Gelirleri	13,139	9,083	—30.9	—4,055
Alınan Bağış ve Yardımlar ile Özel Gelirleri	942	2,319	146.2	1,377
Faiz Dışı Denge	47,102	8,697	—81.5	—38,406
Bütçe Dengesi	—10,398	—48,316	364.7	—37,918
(1) Vergi Dışı Gelirler özel Bütçeli İdareler ve Düzenleyici ve Denetleyici Kuruluş Bütçe Gelirlerini de içermektedir.				

Nitekim Hükümet, Türkiye Büyük Millet Meclisine sunduğu 2010 yılı Bütçe Tasarısı ile getirdiği 2009 bütçe gerçekleşme tahminleri, Merkezi Yönetim Bütçesindeki bozulmayı gözler önüne sermiştir.

Hükümetin getirdiği 2009 yılına ilişkin Merkezi Yönetim Bütçe gerçekleşme tahmini, AKP Hükümeti'nin öngörüsüzlüğü'nün, yanlışt ısrarının maliyetini açıkça ortaya koymuştur.

Bu çerçevede; 2009 yılı Merkezi Yönetim Bütçesinin harcama kalemlerinde hedef ve gerçekleşme tahminleri arasında yüzde 2,9'luk bir artış ön görülürken; gelir kalemlerinde hedefe göre yüzde 18 oranında bir düşüş olacağı anlaşılmaktadır. Benzer şekilde vergi gelirlerinin de başlangıçta hedeflenenin yüzde 19,1 oranında altında gerçekleşmesi ön görülmektedir.

Bu gelişmelerin etkisi ile Merkezi Yönetim Bütçesinde başlangıçta hedeflenen bütçe açığının 6 kat artarak 62,8 milyar TL olacağı, Hükümet tarafından tahmin edilmektedir. Bu, bütçede hedeflenen açıkta 52,4 milyar TL'lik bir artışa tekabül etmektedir. Bu sapmanın 7,6 milyar TL'si harcamalardaki artıştan kaynaklanırken, 44,8 milyar TL'si gelirlerdeki azalışın kaynaklanmıştır.

Tablo: 2009 Yılı Merkezi Yönetim Bütçesi Hedef ve Tahminlerinin Karşılaştırması

	(Milyon TL)		Değişim	Değişim
	2009 (1)	2009 (2)	Yüzde	Milyon TL
HARCAMALAR	259,156	266,752	2.9	7,596
Personel Giderleri	57,211	56,313	—1.6	—898
Sosyal Güv.Kur. Devlet Primi Gider.	7,243	7,187	—0.8	—56
Mal ve Hizmet Alımları	25,454	27,386	7.6	1,932
Faiz Giderleri	57,500	55,500	-3.5	—2,000
Cari Transferler	87,956	92,358	5.0	4,403
Sermaye Giderleri	14,839	18,662	25.8	3,823
Sermaye Transferleri	2,825	2,866	1.5	41
Borç Verme	4,661	6,480	39.0	1,820
Yedek Ödenekler	1,468	0		
GELİRLER	248,758	203,928	—18.0	—44,830
Genel Bütçe Gelirleri	242,957	197,227	—18.8	—45,730
— Vergi Gelirleri	202,090	163,561	—19.1	—38,528
— Vergi Dışı Gelirler	26,787	25,981	—3.0	—806
— Sermaye Gelirleri	13,139	2,761	—79.0	—10,377
— Alınan Bağış ve Yardımlar	942	4,923	422.8	3,982
Öz. Büt. İd. ve Düz. Den. Kur. Gelir.	5,801	6,701	15.5	900
FAİZ DIŞI DENGİ	47,102	—7,324	...	—54,426
BÜTÇE DENGESİ	—10,398	—62,824	504.2	—52,426

(1): Program, (2): Program gerçekleşme tahmini

Maliye Bakanı yapmış olduğu sunumlarda 44,8 milyar TL'lik gelirlerdeki sapmanın 4,7 milyar TL'sinin vergi indirimlerinden kaynaklandığını, geri kalan 40,1 milyar TL'nin ise ekonomik aktivitedeki durgunluktan kaynaklandığını dile getirmiştir.

Bu gelişmeler sonucunda başlangıçta 47,1 milyar TL fazla vermesi öngörülen 2009 yılı Merkezi Yönetim Bütçesi Faiz Dışı Dengesinin; 2009'da 7,3 milyar TL açık vereceği anlaşılmaktadır.

Merkezi Yönetim Bütçesi “faiz dışı dengesi” 1993 yılından bu yana ilk kez 2009'da açık verecektir⁷. Aradaki 16 yıl zarfında, yakın tarihimizin en derin ekonomik krizleri olan 1994 ve 2001 krizleri ve yine 20. yüzyılda Türkiye'nin gördüğü en büyük doğal afet olan 1999 Körfez Depremleri yaşanmıştır.

Bu, daha önce yaşanan krizlerin ve doğal afetlerin bütçe üzerinde yapamadığı tahribatı, 2009 yılında AKP iktidarının yaptığı göstermektedir.

2009 yılında mali dengelerde yaşanan bu bozulma ve bütçe açığında yaşanan hızlı artış ile daralan dış finansman imkânları açığın finansmanında özellikle iç borçlanmaya ağırlık verilmesine neden olmuştur.

Bu gelişmenin etkisi ile Hazine'nin piyasa borç çevirme oranı, bu yılın ilk on aylık döneminde yüzde 113,3'e çıkmıştır. Geçen yılın aynı döneminde ise söz konusu oran yüzde 67,7 olarak gerçekleşmiştir. Bu veriler yılın ilk on aylık döneminde, geçen yılın aynı dönemine göre, iç borç çevirme oranında 45,6 puanlık bir bozulma olduğunu göstermektedir.

⁷ 2000 öncesinde Konsolide Bütçe sınıflaması dikkate alınmıştır.

Tablo: Merkezi Yönetim Bütçe Dengesi ve Finansmanı (Milyon TL)

	Ocak-Ekim			Değişim
	2009	2008	%	Milyon TL
MERKEZİ YÖNETİM BÜTÇE GELİRLERİ	175,368	175,768	—0.2	—401
I. GENEL BÜTÇE GELİRLERİ	169,980	170,977	—0.6	—996
Vergi Gelirleri	139,164	140,321	—0.8	—1,157
MERKEZİ YÖNETİM BÜTÇE HARCAMALARI	218,600	180,655	21.0	37,944
Faiz Dışı Harcamaları	168,356	137,305	22.6	31,051
Faiz Harcamaları	50,244	43,351	15.9	6,893
İç Borç Faizi	44,403	38,004	16.8	6,399
Dış Borç Faizi	5,725	4,940	15.9	785
MERKEZİ YÖNETİM BÜTÇE DENGESİ	—43,232	—4,887	784.7	—38,345
BÜTÇE EMANETLERİ	—2,711	—1,272	113.1	—1,439
DİĞER EMANETLER	—2,040	—1,685	21.1	—355
AVANSLAR	1,033	57	1713.0	976
MERKEZİ YÖNETİM BÜTÇE NAKİT DENGESİ	—46,950	—7,787	503.0	—39,164
MERKEZİ YÖNETİM BÜTÇE FİNANSMANI	46,950	7,787	503.0	39,164
BORÇLANMA (NET)	57,546	14,907	286.0	42,639
DİŞ BORÇLANMA (NET)	5,442	3,824	42.3	1,619
Kullanım	13,156	12,824	2.6	332
Ödeme	—7,714	—9,000	—14.3	1,286
İÇ BORÇLANMA (NET)	52,104	11,083	370.1	41,020
TL Cinsinden Hazine Bonosu	1,943	2,939	—33.9	—996
Satış	19,332	13,701	41.1	5,632
Ödeme	—17,389	—10,762	61.6	—6,627
TL Cinsinden Devlet Tahvili	54,347	16,954	220.6	37,393
Satış	117,983	67,211	75.5	50,772
Ödeme	—63,636	—50,257	26.6	—13,379
Döviz Cinsinden Devlet Tahvili	—4,187	—8,809	—52.5	4,622
Satış	80	1,306	—93.9	—1,227
Ödeme	—4,267	—10,116	—57.8	5,849
NET BORÇ VERME (-)	—92	1,118	—108.2	—1,210
BORÇ VERME	429	1,580	—72.8	—1,151
GERİ ÖDEME (-)	521	462	12.8	59
ÖZELLEŞTİRME GELİRİ	0	64	...	—64
KASA/BANKA VE DİĞER İŞLEMLER	—10,687	—6,066	76.2	—4,621
				Fark -Puan
PIYASA BORÇ ÇEVİRME ORANI (%)	113.3	67.7		45.6
TOPLAM İÇ BORÇ ÇEVİRME ORANI (%)	103.5	71.7		31.8

2. Orta Vadeli Program (2010–2012): Değişen Bir Şey Yok

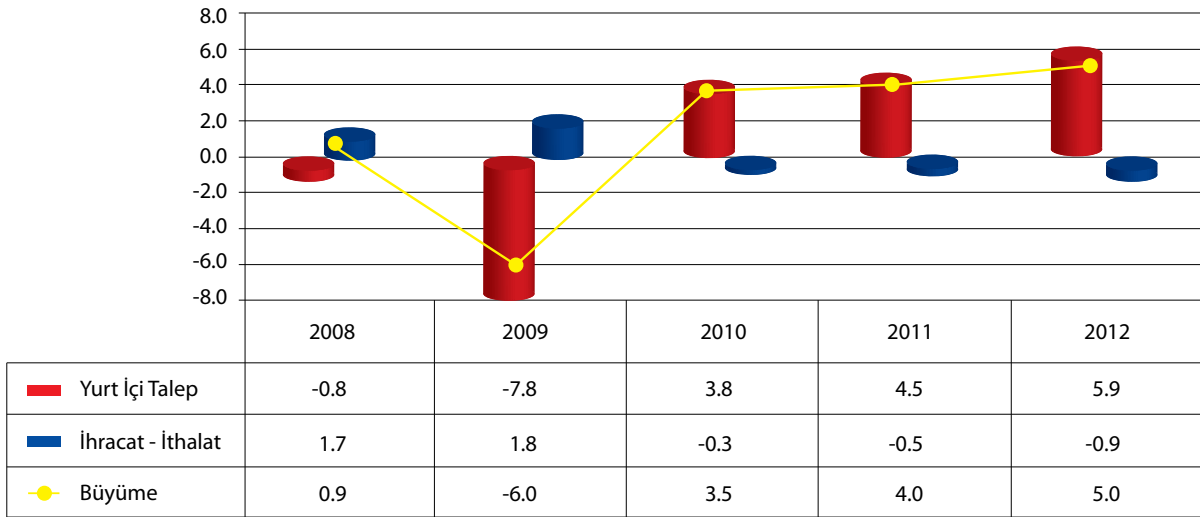
Hükümetin, 2010–2012 dönemi için gecikme ile getirdiği OVP, yeni bir büyüme stratejisinin ipuçlarını vermemektedir.

Hükümetin, küresel kriz döneminde de yanlışlığı artık kanıtlanmış olan paradigmalar ile işleri yürütmeye çalışacağı anlaşılmaktadır. AKP hükümetinin, ezberini bozarak, Türkiye’ye yeni bir ufuk açacak strateji ve politikaları içeren bir ekonomik programı getiremeyeceği anlaşılmıştır.

2010-2012’de büyümenin tamamen iç talep öncülüğünde gerçekleşmesi öngörülmektedir. Dış talebin büyümeye katkısının ise dönem boyunca negatif olması planlanmaktadır.

Bu, ülkemizin stratejik kaynaklarını dikkate alan, ekonomide güçlü ve kalıcı bir biçimde büyüme ve istihdam yaratma ortamına dönüşü dış talebin öncülüğünde gerçekleştirmeyi öngören, yeni bir stratejinin benimsenmediğini göstermektedir.

OVP Tahminlerine Göre Büyümeye Katkıları

Bunların yanı sıra OVP, Türkiye ekonomisinde üretimde ve gelirde yaşanan çöküşü, önümüzdeki üç yılda, telafi edecek bir iddiaya da sahip değildir. Bu iddiasızlığı nedeniyle de bazı uluslar arası kuruluşlar ve yatırımcılar tarafından gerçekçi bulunmaktadır.

OVP tahminlerine göre, 2008 yılında elde edilen dolar cinsinden milli gelir, ancak 2012 yılında yeniden elde edilebilecektir. Yine OVP tahminlerine göre, 2008 yılında elde edilen kişi başına milli gelirin ise 2012 yılında bile elde edilemeyeceği anlaşılmaktadır.

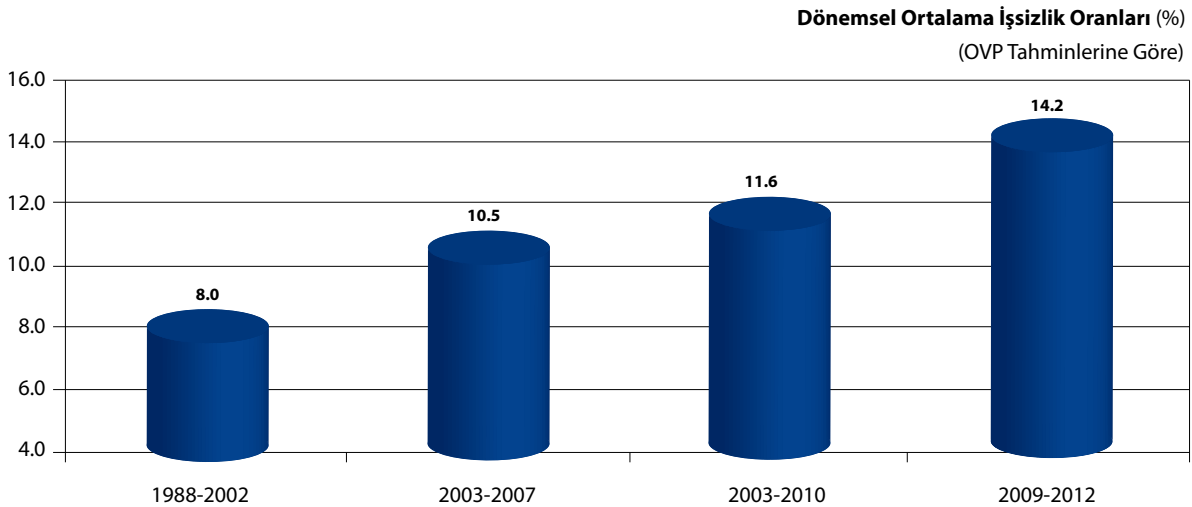
Tablo: OVP Milli Gelir Tahminleri

	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Büyüme Hızı	6.9	4.7	0.9	—6.0	3.5	4.0	5.0
Sabit GSYH (Milyon TL)	96,738	101,255	102,164	96,034	99,395	103,371	108,540
GSYH (Milyar USD)	531	648	731	608	641	669	723
Kişi Başına Milli Gelir (\$)	7,643	9,221	10,285	8,456	8,821	9,096	9,732
GSYH Deflatörü	9.3	6.2	11.7	6.0	5.0	4.5	4.5
Ortalama Dolar Kuru	1.43	1.30	1,30	1,56	1,60	1,67	1,70

OVP' nin işsizlik tahminleri de 2010–2012 döneminde ortalama işsizlik oranının yüzde 14 platosuna yerleşeceğini ortaya koymaktadır. OECD'nin son tahminleri ise bu platoyu yüzde 15 olarak ön görmektedir⁸.

Daha önceki bölümlerde tartışıldığı üzere yanlış büyüme kurgusu ve izlenen hatalı makro politikalar, AKP iktidarı döneminde işsizlik sorunun katlanarak artmasına neden olmuştur.

Nitekim işsizlik verilerinin yayımlanmaya başladığı 1988'den AKP'nin iktidara geldiği 2002 yılına kadar ortalama işsizlik oranı yüzde 8 olmasına karşın, AKP'nin ilk iktidar dönemi olan 2003–2007 arasına söz konusu işsizlik oranı yüzde 10,5 olarak gerçekleşmiştir. 2003–2009 döneminde ise ortalama işsizlik oranı artmaya devam ederek yüzde 11,2 olmuştur.

⁸ Bakınız Tablo. OECD Üyesi Ülkelerde İşsizlik Oranları

AKP iktidarının 2010–2012 dönemi için aynı büyüme stratejisindeki ısrarı, işsizlik sorununa çözüm bulunmasının önündeki en büyük engeldir. Nitekim OVP çerçevesinde AKP iktidarı, 2009–2012 dönemi için işsizlik oranının yüzde 14,2 olmasını kabullenmiş görünmektedir.

OVP verileri 2007 yılındaki dolar cinsinden milli gelirin ancak 2012 de yakalanabileceğini ortaya koymaktadır. AKP Hükümetinin ön görüsüzlüğüünün maliyeti ekonomide 4–5 yıllık dönemin kaybedilmesi olmuştur. Hükümet, açıkladığı bu programla, 2009’da ve öncesinde izlediği yanlış politikaların yol açtığı kayıpların, 2012’de dahi telafi edilemeyeceğini kabul etme noktasına gelmiştir. Bu tablo, AKP politikalarıyla, önümüzdeki üç yıllık dönemin de kaybedildiğini ve Türkiye’nin yerinde saymaya devam edeceğini Hükümetin de kabullendiğini ortaya koymaktadır.

3. 2010 Yılı Merkezi Yönetim Bütçesi ve 2010–2012 Dönemi Orta Vadeli Mali Program Hedeflerinin Değerlendirilmesi

2010 yılı Bütçesi ve onun eki tablolarında sunulan 2010–2012 Dönemi Merkezi Yönetim Bütçe ön görüşleri orta vade de, maliye politikalarının seyri hakkında önemli ipuçları vermektedir.

2010 yılı Merkezi Yönetim Bütçesinde giderlerin yüzde 7,6, faiz dışı giderlerin ise yüzde 9 oranında artacağı ön görülmektedir. 2010 yılında GSYH deflatorünün yüzde 5, TÜFE’ nin ise yüzde 5,3 artacağı düşünüldüğünde, 2010 yılında bütçenin gider kalemlerinde oldukça önemli reel artışlar ön görüldüğü dikkati çekmektedir.

Merkezi Yönetim Bütçesinin gelir kalemlerinde 2010 yılı için yüzde 16,1 oranında artış ön görülürken, aynı dönemde vergi gelirlerinde yüzde 18,2’lik bir artış ön görüldüğü dikkati çekmektedir.

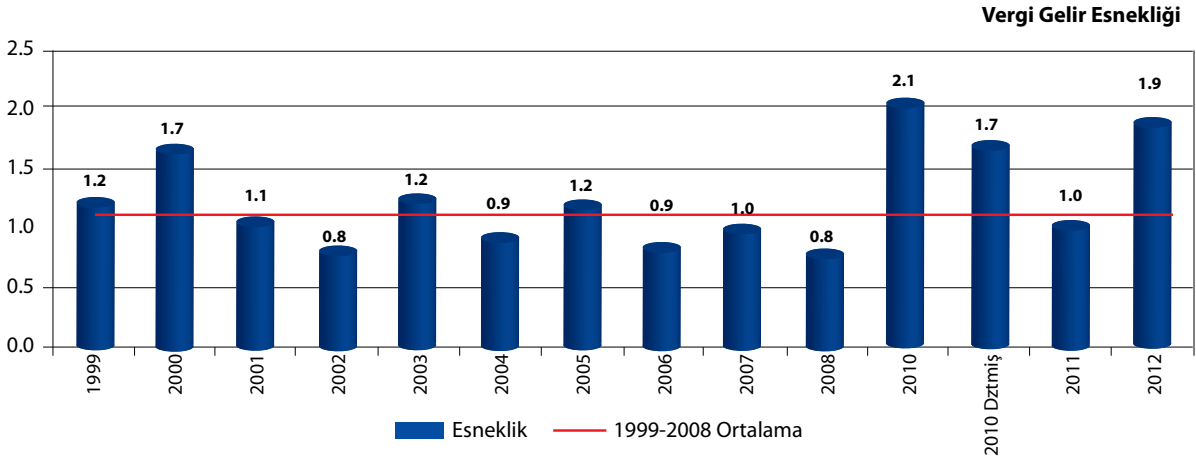
Vergi gelirleri için ön görülen bu artış oranı oldukça yüksektir. Maliye Bakanının vermiş olduğu bilgiler çerçevesinde 2009’da vergi gelirlerinde, indirimlerden kaynaklanan 4,7 milyar TL’lik kayıp telafi edilse dahi, 2010’da vergi gelirlerinde yüzde 15,1 oranında artış ön görüldüğü anlaşılmaktadır. 2010’da ekonominin yüzde 3,5 büyüyeceği ve GSYH deflatorünün yüzde 5 artacağı ve 2009’da beklentilerin ötesinde bir vergi tahsilatı olmayacağı varsayımları altında, vergilerde böyle bir artış hedefi gerçekçilikten çok uzaktır. BOTAŞ’ın geçmişten gelen vergi borçlarını 2010’da ödeyeceği varsayımını da kapsayan bu öngörü anılan borcun ödenmemesi riskini de taşımaktadır.

Nitekim yakın geçmiş için verginin gelir esneklikleri hesaplandığında bu tablo daha net ortaya çıkmaktadır. Milli gelirdeki yüzde 1’lik artışın (azalışın) 1999–2008 yılları arasında vergi gelirlerinde ortalama yüzde 1,1’lik bir artışa (azalışa) neden olduğu dikkati çekmektedir⁹.

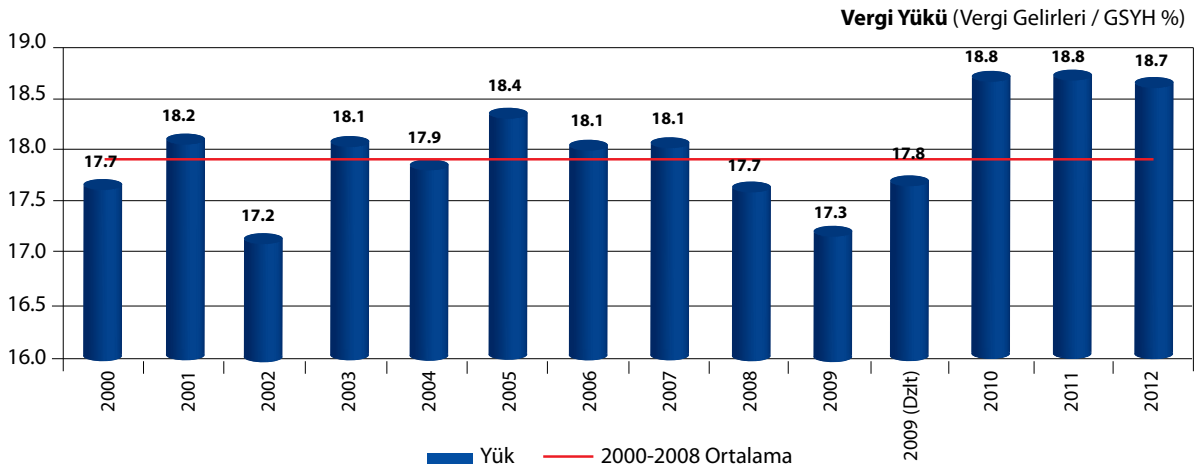
⁹ 2009 yılı Merkezi Yönetim Bütçe gerçekleşme tahminleri dikkate alındığında, vergi gelirlerinde bir önceki yıla göre yüzde 2,7 oranında bir gerileme ön görülürken, cari GSYH’ da yüzde 0,4’lük bir daralma ön görülmektedir.

Bu artışlar dikkate alındığında 2009’da milli gelirden yüzde 1’lik bir daralma vergi gelirlerinde yüzde 7,5’lik bir daralmaya neden olmaktadır. 2009 vergi gelirlerinde, indirimlerden kaynaklanan 4,7 milyar TL’lik kayıp telafi edildiğinde ise 2009’da vergi gelirlerinde bir önceki yıla yüzde 0,1 artış gerçekleşmektedir. Bu telafi işlemi ise esneklik katsayısını negatif kılmaktadır. 2009 yılının bu kendine özgü durumu 2009 için vergi esneklik katsayısını iktisaden anlamlı olmaktan çıkarmaktadır. Bu nedenle, grafikte 2009 yılı dışlanmıştır.

Buna karşın 2010 yılında, verginin gelir esnekliğinin 2,1 olacağı ön görülmektedir. Böyle bir esneklik katsayısına yakın dönemde hiç rastlanmamaktadır. 2009 yılının vergi gelirlerinde indirimlerden kaynaklanan 4,7 milyar TL'lik fark telafi edilse bile 2010 yılında esneklik katsayısı 1,7 olmaktadır. Bu da yakın zaman içinde en yüksek esneklik katsayılarından birisidir. Kâğıt üzerinde rakamları alt alta yazarak bu büyüklükleri izah etmek mümkün olsa da, daha krizin etkilerini atlatabamış bir ekonomide böyle bir vergi performansını öngörmek gerçekçi değildir.

Benzer bir analiz vergi yükleri aracılığı ile de yapılabilir. Bu çerçevede, Merkezi Yönetim Vergi Gelirleri/ GSYH oranının zaman içindeki gelişimi irdelendiğinde 2010–2012 döneminde vergi yükünün âdete yüzde 18,8 civarında sabitlendiği görülmektedir. Oysa 2000–2008 döneminde ortalama vergi yükünün yüzde 17,9 olduğu dikkate alındığında, milli gelire oran olarak vergi gelirlerinde ortalamanın 1 puan üzerinde bir artış ön görülmesi vergi sisteminde radikal bir değişiklik yapılmadan ve ekonomide OVP' de öngörülenin çok ötesinde bir canlanma olmadan imkânsız görülmektedir.

Vergi esnekliklerinin ve yükünün ortaya koyduğu bu tablo bizi iki sonuca götürmektedir. 2010 için hem vergi hedefleri iddialı tutulmuştur hem de vergi oranları radikal bir şekilde artırılacaktır.

Vergi gelirlerindeki aşağı yönlü her yüzde 1’lik sapma ön görülen bütçe açığına 1,9 milyar TL ilave yapacaktır.

Ekonomiden sorumlu bakanların verdiği demeçlerle 2010’da yeni vergi ihdasları olmayacağı, vergi oranlarının artırılmayacağı belirtilmiştir.

Daha sonra ise özellikle bazı ürünlerden alınan maktu vergilerde enflasyon düzeltmesi yapılacağı ilgili Bakanlarca ifade edilmeye başlanmıştır. Nitekim OVP’ de de maktu vergi ve harçların genel ekonomik koşullar dikkate alınarak güncelleneceği ifade edilmiştir. Ancak ön görülen dolaylı vergilerdeki çarpıcı artışlar bazı ürünlerden alınan vergilerde enflasyon düzeltmesinin çok ötesinde artış yapılacağı konusunda şüpheleri artırmaktadır.

Tablo: Vergi Gelirlerinde Ön Görülen Artışlar

	2009	2010	Değişim %
Gelir Vergisi	37 657	41 516	10.2
Kurumlar Vergisi	16 581	17 965	8.3
Dâhilde Alınan KDV	19 016	22 636	19.0
İthalattan Alınan KDV	24 348	30 108	23.7
Özel Tüketim Vergisi	41 513	54 631	31.6
Toplam Vergiler	163 561	193 324	18.2

Nitekim 2010 için ÖTV gelirlerinde yüzde 31,6 nispetinde bir artış hedeflenmektedir. Bu artış 2007 ve 2008 yılları ile mukayese edildiğinde (sırasıyla yüzde 6,1 ve yüzde 6,6) oldukça yüksek bir artışı ima etmektedir.

Bu yüksek artışın bir bölümü 2009 yılının düşük baz etkisinden kaynaklanabilir. Bu etkiyi arındırmak için, 2009’da ÖTV Gelirlerinin yüzde 6 oranında arttığı varsayılsa bile, 2010’da ÖTV tahsilâtında yüzde 23’lük bir artış ön görüldüğü dikkati çekmektedir. Bu oran da 2010 yılında ÖTV’ de oldukça yüksek bir artış ön görüldüğünü göstermektedir.

Nitekim ÖTV gelirlerinin alt detaylarına inildiğinde 2010’da bazı ürünlerden ciddi gelir tahsilâtı beklendiği anlaşılmaktadır.

Petrol ve doğal gazdan elde edilecek ÖTV’ de, 2010 için, yüzde 26,2 oranında artış ön görülmektedir. 2009 yılında bu ürün grubundaki düşük tahsilât artışını (yüzde 1,6) telafi etmek için, 2009’da petrol ve

doğalgazdan elde edilen vergi tahsilâtının yüzde 7 arttığı kabul edilse bile, 2010'da bu ürün grubundan beklenen vergi tahsilâtındaki artış yüzde 19,8 olarak gerçekleşmektedir.

Benzer şekilde tütün mamullerinden elde edilen ÖTV gelirlerinin 2010 yılında 4,8 milyar TL artması ön görülmektedir. Bu söz konusu gelirlerde 2010 için yüzde 41,5 oranında bir artış olacağını ifade etmektedir. Bu geçmiş yılların artışları ile kıyaslandığında oldukça yüksek bir miktardır. Benzer düzeltmeler yapılsa dahi (2009'da bu üründen elde edilen vergi tahsilâtının son iki yılın ortalaması olan yüzde 10,4 nispetinde arttığı varsayımı ile) tütün mamullerinden elde edilecek gelirin 2010'da yüzde 36,2 oranında artacağı anlaşılmaktadır.

Ön görülen bu gelir seviyesi gerek OVP, gerekse Ekonomiden Sorumlu Bakan ile Maliye Bakanının ifadelerini teyit etmemektedir. Söylemlerle, rakamlar arasındaki bu farklı tablo 2010 yılı bütçesinde vergi performansı üzerinde kuşkuları artırmaktadır. Bu nedenle 2010 yılı bütçesinin vergi gelirleri tahminlerine ihtiyatla yaklaşılması gerekmektedir.

Tablo: Merkezi Yönetim Bütçeleri (2010-2012)

Milyon TL											Yüzde Değişme			
		2008	2009		2010	2011	2012	2010/	2011/	2012/				
		G	B.Ö.	G.T.	T	T*	T*	2009	2010	2011				
Giderler														
Faiz Hariç Giderler		227.031	259.156	266.752	286.928	298.232	314.442	7,6	3,9	5,4				
Personel Giderleri		48.856	57.211	56.313	60.349	64.118	68.472	7,2	6,2	6,8				
Sosyal Güvenlik Kurumlarına Devlet Primi Giderleri		6.408	7.243	7.187	11.110	11.715	12.512	54,6	5,4	6,8				
Mal ve Hizmet Alım Giderleri		24.412	25.454	27.386	25.186	27.600	28.781	-8,0	9,6	4,3				
Cari Transferler		70.360	87.956	92.358	102.173	109.603	117.228	10,6	7,3	w				
Sermaye Giderleri		18.516	14.839	18.662	18.928	18.159	20.022	1,4	-4,1	10,3				
Sermaye Transferleri		3.174	2.825	2.866	3.426	3.460	3.600	19,6	1,0	4,0				
Borç Verme		4.644	4.661	6.480	6.903	6.867	6.846	6,5	-0,5	-0,3				
Yedek Ödenekler		0	1.468		2.103	1.511	1.581							
Faiz Giderleri		50.661	57.500	55.500	56.750	55.200	55.400	2,3	-2,7	0,4				
Gelirler														
Genel Bütçe Gelirleri		209.598	248.758	203.928	236.794	253.109	275.359	16,1	6,9	8,8				
Vergi Gelirleri (1)		168.109	202.090	163.561	193.324	210.192	229.526	18,2	8,7	9,2				
Vergi Dışı Diğer Gelirler (2)		34.918	40.867	33.666	36.623	35.749	38.225	8,8	-2,4	6,9				
Özel Bütçeli İdarelerin Öz Gelirleri		4.825	3.878	4.758	4.898	5.124	5.437	3,0	4,6	6,1				
Düzenleyici ve Denetleyici Kurumların Gelirleri		1.747	1.924	1.943	1.949	2.044	2.172	0,3	4,9	6,3				
BÜTÇE DENGESİ		-17.432	-10.398	-62.824	-50.134	-45.123	-39.082	-20,2	-10,0	-13,4				
FAİZ DIŞI DENGİ		33.229	47.102	-7.324	6.616	10.077	16.318	...	...	...				
									Fark-Puan					
Faiz Dışı Giderler / Vergi Gelirleri (%)		104,9	99,8	129,2	119,1	115,6	112,9	-10,1	-3,4	-2,8				
Faiz Giderleri / Vergi Gelirleri (%)		30,1	28,5	33,9	29,4	26,3	24,1	-4,6	-3,1	-2,1				
Faiz Giderleri / Bütçe Gelirleri (%)		24,2	23,1	27,2	24,0	21,8	20,1	-3,2	-2,2	-1,7				
Vergi Gelirleri / Bütçe Giderleri (%)		74,0	78,0	61,3	67,4	70,5	73,0	6,1	3,1	2,5				
Bütçe Gelirleri / Bütçe Giderleri (%)		92,3	96,0	76,4	82,5	84,9	87,6	6,1	2,3	2,7				
GSYH		950.098	1.111.438	946.678	1.028.802	1.118.102	1.226.837							

Not: B.Ö.=Başlangıç Ödeneği, G=Gerçekleşme, G.T.=Gerçekleşme Tahmini, T=Tasarı;

T*=Tahmin

(1) Red ve iadeler hariç tutarlardır.

(2) Vergi dışı diğer gelirler içinde düzenleyici ve denetleyici kurumların genel bütçeye aktardıkları gelir fazlaları yer almamaktadır.

Tablo: Merkezi Yönetim Bütçeleri (2010-2012)

	GSYH'YE ORAN (%)					
	2008	2009		2010	2011	2012
	G	B.Ö.	G.T.	T	T*	T*
Giderler	23.9	23.3	28.2	27.9	26.7	25.6
Faiz Hariç Giderler	18.6	18.1	22.3	22.4	21.7	21.1
Personel Giderleri	5.1	5.1	5.9	5.9	5.7	5.6
Sosyal Güvenlik Kurumlarına Devlet Primi Giderleri	0.7	0.7	0.8	1.1	1.0	1.0
Mal ve Hizmet Alım Giderleri	2.6	2.3	2.9	2.4	2.5	2.3
Cari Transferler	7.4	7.9	9.8	9.9	9.8	9.6
Sermaye Giderleri	1.9	1.3	2.0	1.8	1.6	1.6
Sermaye Transferleri	0.3	0.3	0.3	0.3	0.3	0.3
Borç Verme	0.5	0.4	0.7	0.7	0.6	0.6
Yedek Ödenekler	0.0	0.1	0.0	0.2	0.1	0.1
Faiz Giderleri	5.3	5.2	5.9	5.5	4.9	4.5
Gelirler	22.1	22.4	21.5	23.0	22.6	22.4
Genel Bütçe Gelirleri	21.4	21.9	20.8	22.4	22.0	21.8
Vergi Gelirleri	17.7	18.2	17.3	18.8	18.8	18.7
Vergi Dışı Gelirler	3.7	3.7	3.6	3.6	3.2	3.1
Özel Bütçeli İdarelerin Öz Gelirleri	0.5	0.3	0.5	0.5	0.5	0.4
Düzenleyici ve Denetleyici Kurumların Gelirleri	0.2	0.2	0.2	0.2	0.2	0.2
BÜTÇE DENGESİ	-1.8	-0.9	-6.6	-4.9	-4.0	-3.2
FAİZ DIŞI DENGİ	3.5	4.2	-0.8	0.6	0.9	1.3

Not: B.Ö.=Başlangıç Ödenegi, G=Gerçekleşme, G.T.=Gerçekleşme Tahmini, T=Tasarı, T*=Tahmin

Tablo: Merkezi Yönetim Bütçeleri (2010–2012)

	BÜTÇE PAYI (%)					
	2008	2009		2010	2011	2012
	G	B.Ö.	GT	T	T*	T*
Giderler	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
Faiz Hariç Giderler	77.7	77.8	79.2	80.2	81.5	82.4
Personel Giderleri	21.5	22.1	21.1	21.0	21.5	21.8
Sosyal Güvenlik Kurumlarına Devlet Primi Giderleri	2.8	2.8	2.7	3.9	3.9	4.0
Mal ve Hizmet Alım Giderleri	10.8	9.8	10.3	8.8	9.3	9.2
Cari Transferler	31.0	33.9	34.6	35.6	36.8	37.3
Sermaye Giderleri	8.2	5.7	7.0	6.6	6.1	6.4
Sermaye Transferleri	1.4	1.1	1.1	1.2	1.2	1.1
Borç Verme	2.0	1.8	2.4	2.4	2.3	2.2
Yedek Ödenekler	0.0	0.6	0.0	0.7	0.5	0.5
Faiz Giderleri	22.3	22.2	20.8	19.8	18.5	17.6
Gelirler	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
Genel Bütçe Gelirleri	96.9	97.7	96.7	97.1	97.2	97.2
Vergi Gelirleri	80.2	81.2	80.2	81.6	83.0	83.4
Vergi Dışı Gelirler	16.7	16.4	16.5	15.5	14.1	13.9
Özel Bütçeli İdarelerin Öz Gelirleri	2.3	1.6	2.3	2.1	2.0	2.0
Düzenleyici ve Denetleyici Kurumların Gelirleri	0.8	0.8	1.0	0.8	0.8	0.8

Not: B.Ö.=Başlangıç Ödeneği, G=Gerçekleşme, G.T.=Gerçekleşme Tahmini, T=Tasarı, T*=Tahmin

3.1. 2010 Yılı Merkezi Yönetim Bütçesi Çerçevesinde Tarıma Verilen Desteklerin Değerlendirilmesi

AKP hükümetleri döneminde, tarım kesimi ihmal edilmiş, adeta gözden çıkarılmıştır. Tarıma verilen destekler, Hükümetin resmi dokümanlarında ilan ettiği taahhütlerin hilafına, oldukça sınırlı kalmıştır.

Bu çerçevede, 30 Kasım 2004 tarih ve 2004/92 Sayılı YPK Kararı ile ilan edilen Tarım Stratejisi (2006–2010) Belgesinde:

“Tarım sektörü desteklemeleri için ayrılan kaynağın GSMH’nın yüzde 1’in altına inmemesine, sektörün önem ve özellik arz etmesi nedeniyle, özen gösterilecektir” denmesine karşın, AKP Hükümetleri gereken bu özeni göstermemiş, tarıma ayrılan kaynaklar oldukça sınırlı kalmıştır.

Tablo: Tarımsal Destekleme Ödemeleri (Milyon TL, %)

	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Tarımsal Destekleme	1,868	2,845	3,084	3,708	4,747	5,555	5,809	4,498 (P.T)	5,605 (P)
GSYH’ya Oran olarak	0.53	0.63	0.55	0.57	0.63	0.66	0.61	0.48	0.54

Kaynak: DPT, Yıllık Programlar (2006, 2010), P.T: Program Tahmini, P: Program

Bu özensizlik 2009 yılında da devam etmiştir. Bütçeden tarım sektörüne yapılan transferler nominal olarak 2006 yılının gerisinde kalmıştır.

Hükümetin 2009 yılı Bütçesinin yasalaşma sürecinde gösterdiği yaklaşım ve sonrasındaki uygulamaları da tarım ve tarım kesimine AKP Hükümetinin ilgisizliğini gözler önüne sermiştir.

2009 yılı Merkezi Yönetim Bütçe Kanunu Tasarısı TBMM’ye geldiğinde 2009 için öngörülen destekleme tutarı 5.500 milyon TL olmasına karşın, bu tutar bütçenin yasalaşma sürecinde 4.954 milyon TL’ye indirilmiştir. Bütçe uygulamasında ise bu tutarın 2009 yılı sonunda 4.498 milyon TL olarak gerçekleşmesi beklenmektedir. Yani hükümet 2009 yılı bütçesinde çiftçinin ödeneğini 1 milyar TL tutarında azaltmıştır.

2009 yılının ilk on aylık bütçe gerçekleştirmeleri de, tarımsal destekleme dışında cari transfer kalemlerinin tamamında ciddi artışlar olduğunu buna karşın geçen yıla göre gerileyen tek transfer kaleminin tarıma verilen destekler olduğunu ortaya koymaktadır. Nitekim 2009 yılının ilk on aylık dönemini, geçen yılın aynı dönemi ile mukayese edersek, KİT görev zararları nedeniyle bütçeden yapılan transferler yüzde 183, Sosyal Güvenlik Kuruluşlarına yapılan transferler yüzde 56 artarken; aynı dönemde tarımsal destekleme için yapılan transferler yüzde 29 gerilemiş ve yalnızca 3,9 milyar TL olmuştur.

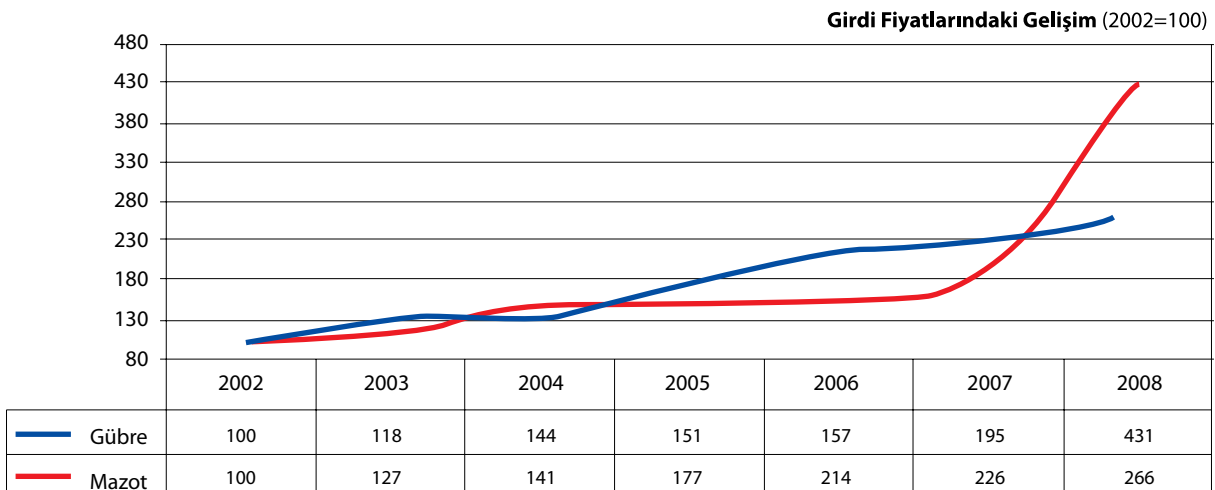
Otomotiv ve beyaz eşya gibi sektörlerde KDV ve ÖTV indirimleriyle talebi uyarmaya çalışan hükümet, tasarruf eğilimi düşük, harcama eğilimi yüksek çiftçilerimizin en azından alım gücünü sabit tutmayı bile 2009 yılında düşünmemiştir. Tarım sektörüne yapılan transferler 2009 yılında bir kriz önlemi olarak devreye sokulabilecekken, Hükümet bu tercihi kullanmaktan kaçınmıştır.

2010 yılı da tarımsal destekleme ve dolayısıyla tarım kesiminde yaşayan vatandaşlarımız açısından iyi bir yıl olmayacaktır. 2010 yılında tarımsal destekleme ödeneği nominal olarak 2007 yılındaki seviyeye eşittir. Öte yandan 2010 için öngörülen ödenek, 2009 yılını hariç tutarsak, 2005 yılından bu yana GSYH'ya kıyasla en düşük oranın olduğu yıldır.

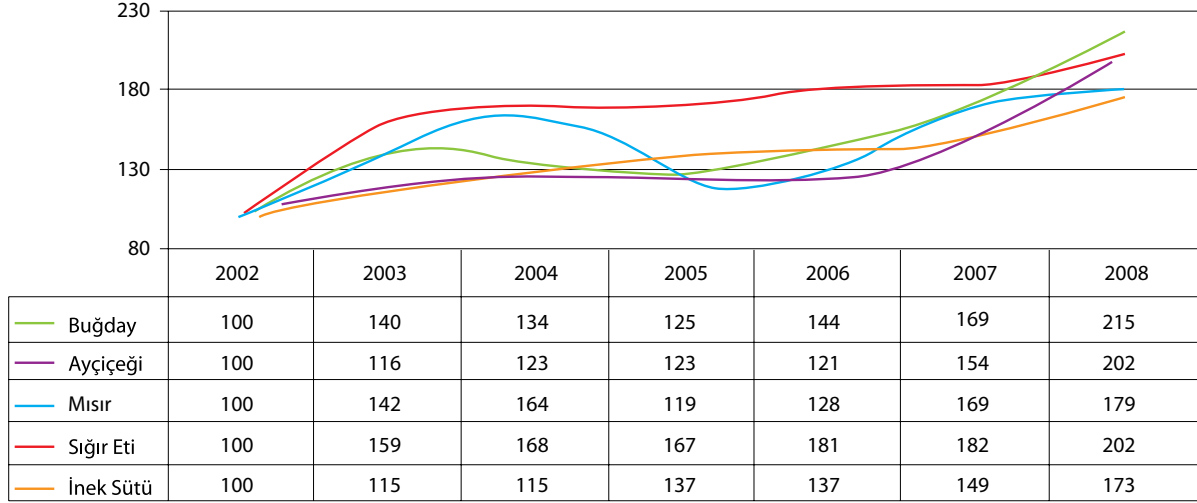
2002–2008 döneminde ürün ve girdi fiyatlarının seyrine bakıldığında da tarım kesimindeki vatandaşlarımızın nasıl ezildiği açıkça ortaya çıkmaktadır.

Gübre fiyatları, 2002–2008 döneminde 4,3 kat, mazot fiyatları 2,7 kat artmasına karşın; buğdayın fiyatı aynı dönemde 2,1 kat, ayçiçeğinin fiyatı 2 kat, mısırın fiyatı 1,8 kat, sütün fiyatı 1,7 kat artış göstermiştir. 2002–2008 döneminde çiftçinin emeği karşılığında elde ettiği ürünün fiyatı, girdi maliyetlerindeki artışların altında kalmıştır.

Bir başka ifade ile Türk çiftçisi 2002 yılında 1 kilogram gübre almak için 900 gram buğday satarken, 2008 yılında aynı miktarda gübreyi almak için 1,8 kilogram buğday satar hale gelmiştir. Yine çiftçimiz 2002 yılında 560 gram ayçiçeği satarak 1 kilogram gübre alabilirken, şimdi aynı miktarda gübre için 1,2 kilogram ayçiçeği satmak zorundadır.

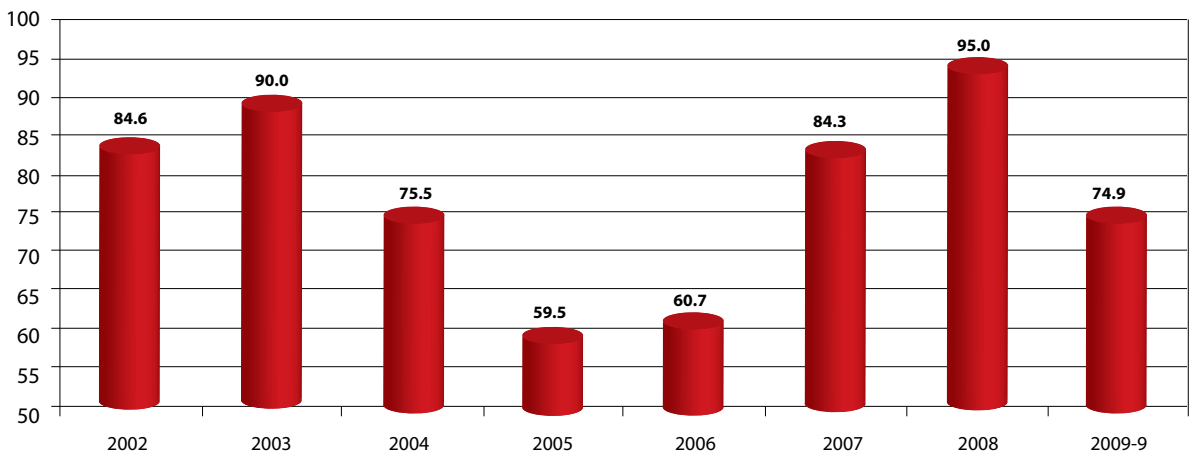
Ürün Fiyatlarındaki Gelişim (2002=100)

Türk çiftçisi 2002 yılında 1 litre mazot almak için 4 kilogram buğday satarken, 2008 yılında aynı miktarda mazotu almak için 5 kilogram buğday satmak zorunda kalmıştır. Yine çiftçimiz 2002 yılında 2,6 kilogram ayçiçeği satarak 1 litre mazot alabilirken, şimdi aynı miktarda mazot için 3,4 kilogram ayçiçeği satmak zorundadır.

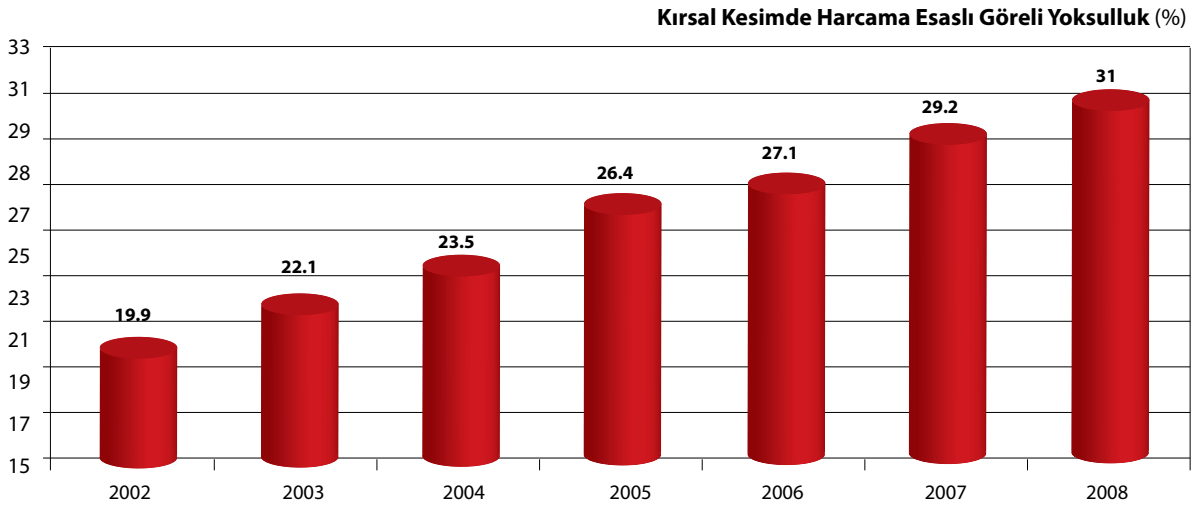
İzlenen yanlış makro politikalar tüm ticarete açık sektörlerimizi olduğu gibi tarım sektörünü de etkilemiştir. Uluslar arası Standart Sanayi Sınıflamasına göre ihracat ve ithalat rakamları kullanılarak “gıda ve içecek ihracatı” için ne kadar “tarım ve hayvancılık girdisi” ithal edildiğine bakıldığında, 2006–2008 döneminde, ithal girdi kullanımının hızla arttığı dikkati çekmektedir. Bu tablo, kendi çiftçimiz dururken, yabancı çiftçilerin ihya edildiğini ortaya koymaktadır.

Tarım ve Hayvancılık İthalatı / Gıda ve İçecek İhracatı (%)

AKP Hükümetlerinin tarım kesimine gösterdiği ilgisizliğe bağlı olarak kırsal kesimde yaşayan vatandaşlarımızın yoksulluğu da hızla artmaktadır. TÜİK tarafından açıklanan son yoksulluk araştırması kırsal kesimde harcama esaslı görelî yoksulluğun 2002–2008 döneminde hızla arttığını ortaya koymaktadır. 2002 yılında kırsal kesimde harcama esaslı görelî yoksulluk oranı yüzde 19,86 iken; 2008 yılında bu oran yüzde 31'e çıkmıştır.

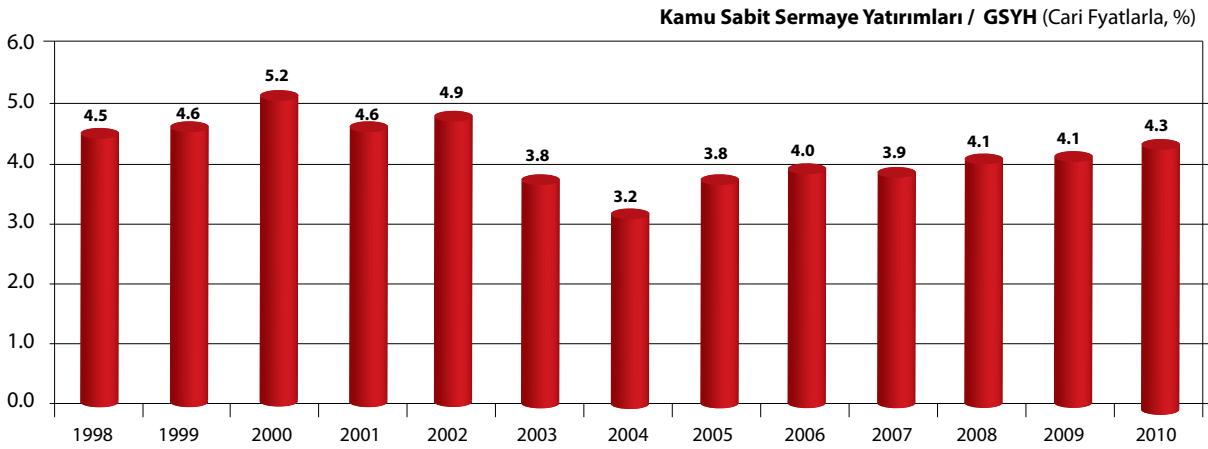
Tüm bu veriler AKP Hükümetlerinin tarım ve tarım kesiminde yaşayan vatandaşlarımızı gözden çıkardığının açık kanıtlarıdır.

3.2. 2010 Yılı Programı ve OVP Hedefleri Çerçevesinde Kamu Yatırımlarının Değerlendirilmesi

Hükümetin 2010 yılı için getirdiği Merkezi Yönetim Bütçe büyüklükleri ve OVP'nin sunduğu orta vadedeli çerçeve; ekonomiye ivme kazandıracak, Türkiye'nin ilerleyen yıllarda potansiyel büyümesini ve rekabet gücünü destekleyecek bir kamu yatırım programı uygulanmayacağını ortaya koymaktadır.

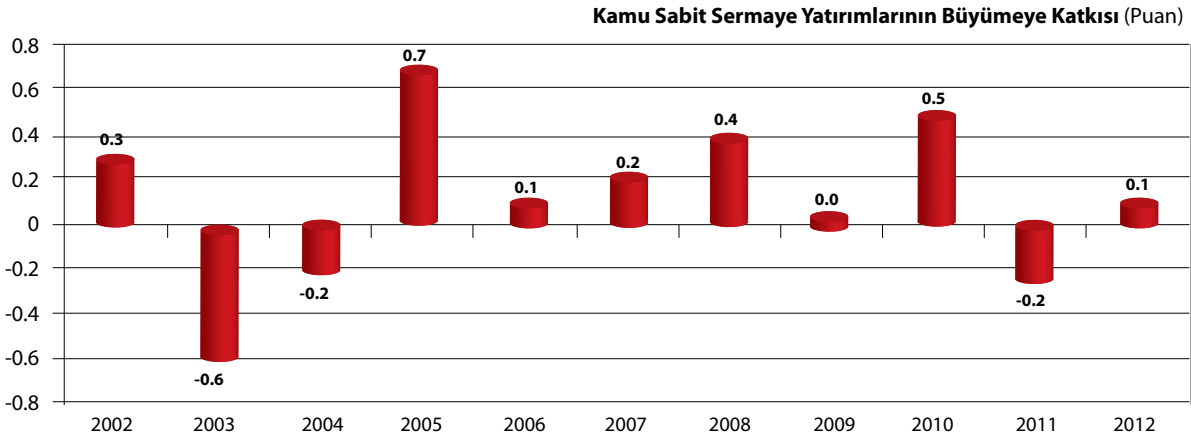
Hâlihazırda AKP'nin devri iktidarında kamu yatırımlarına, geçmiş dönemlerin altında bir kaynak aktarıldığı dikkati çekmektedir. Nitekim 1998–2002 döneminde kamu yatırımlarının milli gelir içindeki payı ortalama yüzde 4,8 olurken, 2003–2010 döneminde bu oranın yüzde 3,8 olduğu dikkati çekmektedir.

Kaynak: DPT Yıllık Programlar

Bu görece zayıf performansın ilerleyen yıllarda da süreceği anlaşılmaktadır. Nitekim Merkezi Yönetim Bütçesinde sermaye giderlerinin GSYH içinde aldığı paylar, 2008 ve 2009 yıllarında yüzde 1,9 civarında olmasına karşın, bu oranın 2012 yılına kadar yüzde 1,6'ya kadar gerileyeceği anlaşılmaktadır.

Benzer şekilde 2010–2012 döneminde büyümenin kaynaklarına baktığımızda da kamu yatırımlarından büyümeye ciddi bir katkının gelmeyeceği; hatta 2011 yılında bu katkının negatife döneceği anlaşılmaktadır.

Bu veriler AKP iktidarının rekabet gücümüzü tahkim edecek, potansiyel büyümemizi yukarılara itecek ve işsizlik sorununu hafifletecek bir kamu yatırım hamlesini 2010–2012 döneminde düşünmediğini ortaya koymaktadır.

Nitekim Hükümetin, kamu yatırımlarına gösterdiği ilgisizlik Türkiye'nin en büyük yatırım projelerinden biri olan Güneydoğu Anadolu Projesini (GAP) de vurmuştur.

Partimizin bu projenin ekonomik ve sosyal gelişme açısından önemi üzerinde göstermiş olduğu hassasiyetler ve bu projeye ilgi gösterilmesi hususundaki ısrarlı çabaları, Hükümeti, en azından kâğıt üstünde, harekete geçirebilmiştir.

Bu çerçevede Hükümet, 2008 yılı ortasında GAP Eylem Planını açıklamıştır. Söz konusu Plan çerçevesinde 2008–2012 döneminde toplam 26,7 milyar TL kaynak kullanılması planlanmıştır. Bu çerçevede 2010 yılı Programında ifade edildiği şekliyle (Sayfa:230) GAP Eylem Planı kapsamındaki projeler için 2008 yılı sonu itibarıyla 1,6 milyar TL, 2009 yılı için ise yaklaşık 2,7 milyar TL ödenek tahsis edildiği anlaşılmaktadır. Bu çerçevede 2008 ve 2009 yıllarında toplam 4,3 milyar TL'lik bir kaynak kullanıldığı anlaşılmaktadır. GAP Eylem Planı çerçevesinde projelendirilmiş yatırımlar için 2008–2012 döneminde kullanılması ön görülen kaynak toplamının 26,7 milyar TL olduğu dikkate alındığında, 2010–2012 döneminde 22,4 milyar TL harcanması gerekmektedir.

Ayrıca Devlet Su İşlerinin, GAP Ana Planı çerçevesinde, 39 proje için 23 milyar TL tutarında yatırım yapması ön görülmektedir. 2009 sonu itibarıyla bu projeler için toplam harcanan rakam 5,8 milyar TL'dir. 2010'da söz konusu projeler için 1 milyar TL kaynak ayrılması, 2011 yılı ve sonrasında ise 16,2 milyar TL harcanması ön görülmektedir. Son iki yıldaki harcama performansı ve mevcut bütçe büyüklükleri dikkate alındığında gerek GAP Eylem Planı, gerekse GAP Ana Planı çerçevesinde böyle bir harcamanın yapılması mümkün görülmemektedir.

Türkiye gelişmekte olan bir ülkedir. Türkiye'nin gelişme yolunda rekabet gücünü ve potansiyel büyümesini destekleyecek temel alt yapı yatırımlarından taviz vermeye imkânı yoktur.

Hal böyle iken, 2011 yılında yürürlüğe girmesi planlanan Mali Kural ve bu kural çerçevesinde gerçekleştirilecek mali uyumun kamu yatırımlarından taviz verilerek gerçekleştirileceği anlaşılmaktadır. Nitekim OVP'ye göre kamu yatırımlarının sabit fiyatlarla 2011 yılında yüzde 4,6 daralacağı anlaşılmaktadır.

Hükümetin en çok övündüğü ulaştırma yatırımlarında bile Türkiye'nin geldiği nokta 2010 Programında aşağıdaki tablo ile sunulmaktadır:

“Mevcut ulaştırma altyapı yoğunluğu incelendiğinde, Türkiye'nin AB-27 ortalamasının oldukça altında karayolu, otoyol ve demiryolu ağına sahip olduğu gözlenmektedir. AB-27'de kilometrekareye düşen ortalama karayolu uzunluğu 0,41 km, otoyol uzunluğu 0,015 km, demiryolu uzunluğu 0,05 km iken, ülkemizde sırasıyla 0,082 km, 0,003 km ve 0,011 km'dir. Asfalt kaplamalı köy yolları da değerlendirmeye alınsa bile, ülkemizin karayolu yoğunluğunun AB-27 ortalamasının yaklaşık yarısı düzeyinde kaldığı görülmektedir. (sayfa: 120)“

Bu çerçevede Cumhuriyet Halk Partisi, 2011 yılında yürürlüğe girmesi planlanan Mali Kuralın başta eğitim ve sağlık olmak üzere temel alt yapı yatırımlarını engellemeyecek şekilde uygulanması gerektiğine inanmaktadır. Bu çerçevede söz konusu yatırımlar, mali kuralın olası kısıtlamalarından muaf tutulmalıdır. Mali Kural devrevi hareketleri dengeleyecek şekilde belirlenmeli buna karşın rekabet gücümüzü koruyacak, iş ve istihdam sağlayacak yatırımlardan taviz verilmemelidir.

3.3. 2010 Bütçesi Çerçevesinde Kamu Çalışanları ile Emeklilerin Maaş ve Ücretleri

Hükümet 2006 yılından bu yana ücret/maaş artışlarını enflasyon hedeflemesi çerçevesinde hedeflenen TÜFE rakamları oranında saptamaktadır. Gerçekleşen enflasyon, hedeflenenden fazla olursa aradaki farkın ayrıca ödeneceği de taahhüt edilmektedir. Yılın her bir yarısı için gerçekleşen enflasyon oranı anılan dönemdeki maaş artış oranını aşarsa, aradaki fark, ilk altı ay için o yılın Temmuz ayında, ikinci altı ay için ise gelecek yılın Ocak ayından itibaren geçerli olmak üzere “**enflasyon farkı**” olarak ödenmektedir.

Bu durumda maaşlı ve ücretliler ile emeklilerin kayıpları ancak TÜFE gerçekleştirmeleri belli olduktan sonra telafi edilmeye başlanmaktadır. Ancak telafi edildiği noktadan itibaren ücretliler yeni kayıplara doğru yol almaktadır.

Hükümet memur, ücretli ve emeklinin durumu çok iyiymiş gibi sadece enflasyon farkı ödeyerek (onu da gecikmeli olarak) mevcut durumu devam ettirmek istemektedir. Bu politikanın sonucu olarak ekonomideki büyümeden, kamu çalışanlarına ve emeklilere pay vermemektedir.

Nitekim Çalışma Bakanının Plan ve Bütçe Komisyonunda yaptığı sunumda, ortalama emekli aylıklarının değişimi özetlenmiştir. Bu çerçevede 2002 Aralık-2009 Aralık döneminde ortalama emekli aylıklarına reel olarak:

- (i) Hizmet Akdi İle Çalışanlar için yüzde 29,3,
- (ii) Tarım Dışında Kendi Nam ve Hesabına Çalışanlar için yüzde 39,5,
- (iii) Tarımda Kendi Nam ve Hesabına Çalışanlar için yüzde 53,1,
- (iv) Kamu Görevlileri için yüzde 19,6, oranında zam yapıldığı ifade edilmiştir.

2002–2009 döneminde reel milli gelir artışı ise yüzde 32,4 olarak gerçekleşmiştir. Bu, hem Sosyal Sigorta emeklilerinin hem de Emekli Sandığına bağlı emeklilerin aldığı reel ücret artışlarının, reel milli gelir artışının altında kaldığını ortaya koymaktadır.

2002–2008 döneminde reel milli gelir yüzde 40,9 oranında artmıştır. 2002–2009 döneminde Sosyal Sigorta ve Emekli Sandığı emeklilerinin milli gelir artışına göre aylıklarındaki görece iyileşme yapılan ücret artışlarından değil, 2009’da milli gelirin yüzde 6 daralmasından kaynaklanmıştır.

2002–2009 döneminde sadece düşük emekli aylığı alan Bağ-Kur emeklilerinin aylıklarındaki artışlar milli gelir artışının üstünde gerçekleşmiştir.

AKP’nin gösterdiği bu yaklaşım “emekli aylıklarının tavanda değil, tabanda eşitlenmeye çalışıldığını” ortaya koymaktadır.

Hükümet, memurların mali haklarını konu alan 2010 yılı toplu görüşmelerinin 6. turunda 6 aylık dilimler için yüzde 2+2 zam teklifinde bulunmuştur. Oysaki aynı günlerde enflasyon hedefi yüzde 5,3 olarak belirlenmiştir. Görüşmelerin anlaşmazlıkla sonuçlanması üzerine konu Uzlaştırma Kurulu’na götürülmüş; Uzlaştırma Kurulu kamu görevlilerine sosyal devlet ilkesi uyarınca büyümeden de pay verilmesi gerektiği gerekçesiyle taraflara yüzde 4+4 önerisini sunmuştur. Hükümet bunu kabul etmeyerek nihai teklifini yüzde 2,5+2,5 = yüzde 5,1 olarak sunmuştur.

2010 yılında GSYH’nın nominal olarak yüzde 8,7 artması öngörülürken maaşlara yüzde 2,5+2,5 = yüzde 5,1’lik zam yapılması planlanmıştır. Ancak bu oran TÜFE hedefi olan yüzde 5,3’ün bile altındadır.

Bütçe Tasarısının Plan ve Bütçe Komisyonu görüşmeleri sırasında CHP’li üyelerce bütçenin imkânları da göz önüne alınarak artış oranının yüzde 5+5 olması ile bir sefere mahsus olmak üzere çalışanlar ile emeklilere 400 TL tutarında **kriz ödemesi** yapılmasına ilişkin verilen önerge ise kabul edilmemiştir.

Tablo: Katsayı ve Artış Oranları

	Yıl	Katsayı	Artış Oranı	TÜFE	
				Hedef	Gerçekleşme
2006	2006-1	0,04265	% 2.5 (Bütçe)	%5	
2006	2006-2	0,04373	% 2,5 (Bütçe)		
2006	2006-2	0,04474	% 4,9 (Eylül) B.K.K		
2006			%7,4		%9,7
2007	2007-1	0,04605	% 3 (Bütçe)	%4	
2007	2007-1	0,04698	% 5 (Ocak) B.K.K		
2007	2007-2	0,04739	% 3 (Bütçe)		
2007	2007-2	0,04835	% 3 (Temmuz) B.K.K		
2007			%8	%4	%8,4
2008	2008-1	0,049318	% 2 (Bütçe)		
2008	2008-1	0,049486	% 2,3 (Ocak) B.K K		
2008	2008-2	0,05031	% 2 (Bütçe)		
2008	2008-2	0,051448	%4 (Temmuz) B.K.K		
2008			%6,3	%4	%10.1
2009	2009-1	0,053505	% 4 (Bütçe)		
2009	2009-2	0,05592	% 4,5 (Bütçe)		
2009			%8,7	%7,5	%5.9 (T)
2010	2010-1	0,057314	% 2.5 (Bütçe)		
2010	2010-2		% 2,5 (Bütçe)		
2010			%5,1	%5.3 (T)	

(T) Tahmin

BÖLÜM 4

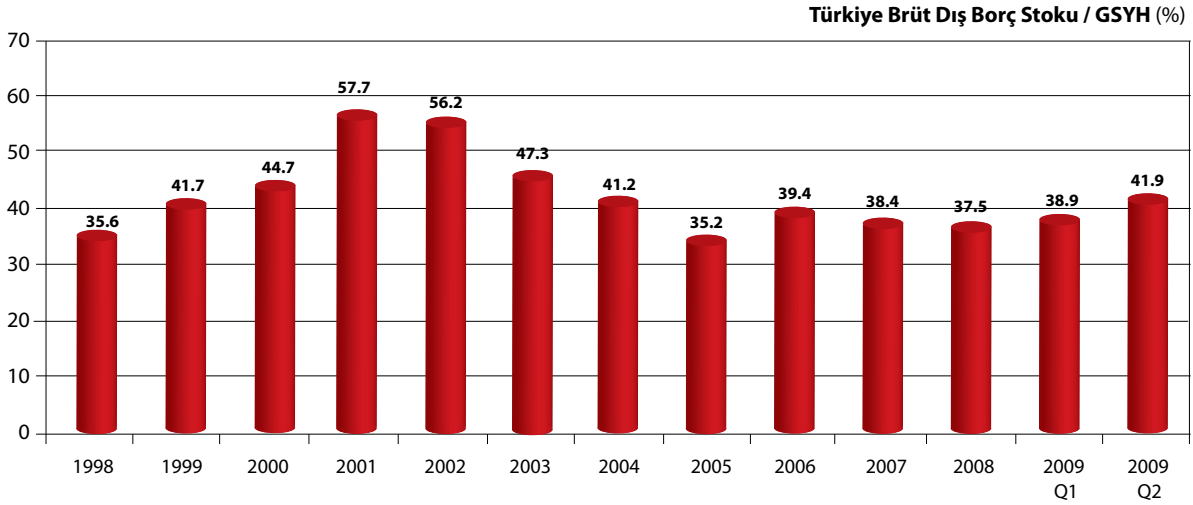
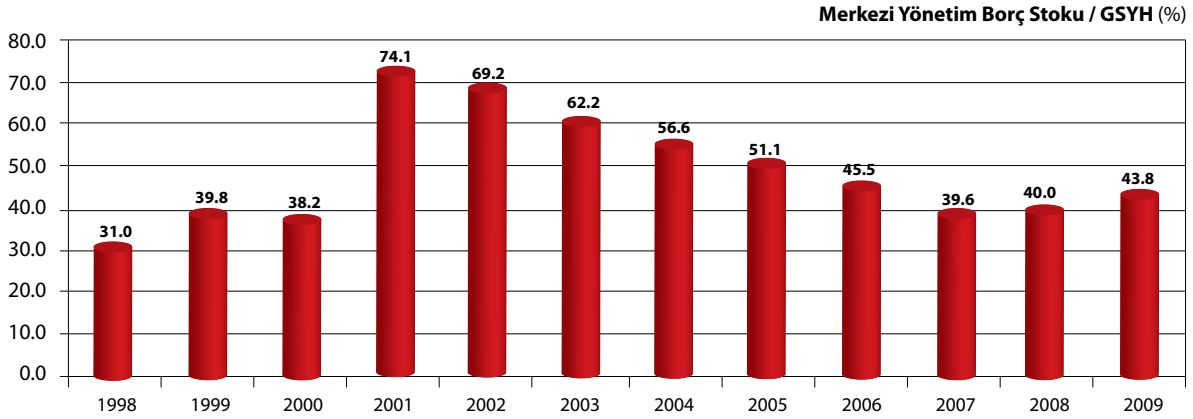
2009–2012 DÖNEMİNDE BORÇ DİNAMİKLERİ VE BORÇ STOKUNDAKİ GELİŞİM

4.1. Borcun Dayanılmaz Ağırlığı

A KP'nin iktidar döneminde, gerek iç gerekse dış borçlar da ciddi artışlar gerçekleşmiştir. 2009 yılının Ekim ayı ile AKP'nin iktidara geldiği 2002 sonu arasında Merkezi Yönetimin İç Borç Stoku iki kattan fazla artarak (yüzde 118,3) 327,2 milyar TL'ye yükselmiştir. 2009 yılının ilk yarısı ile 2002 arasında Türkiye'nin dış borçları ise yüzde 107,3 oranında artarak 129,5 milyar dolar-dan, 268,6 milyar dolara çıkmıştır.

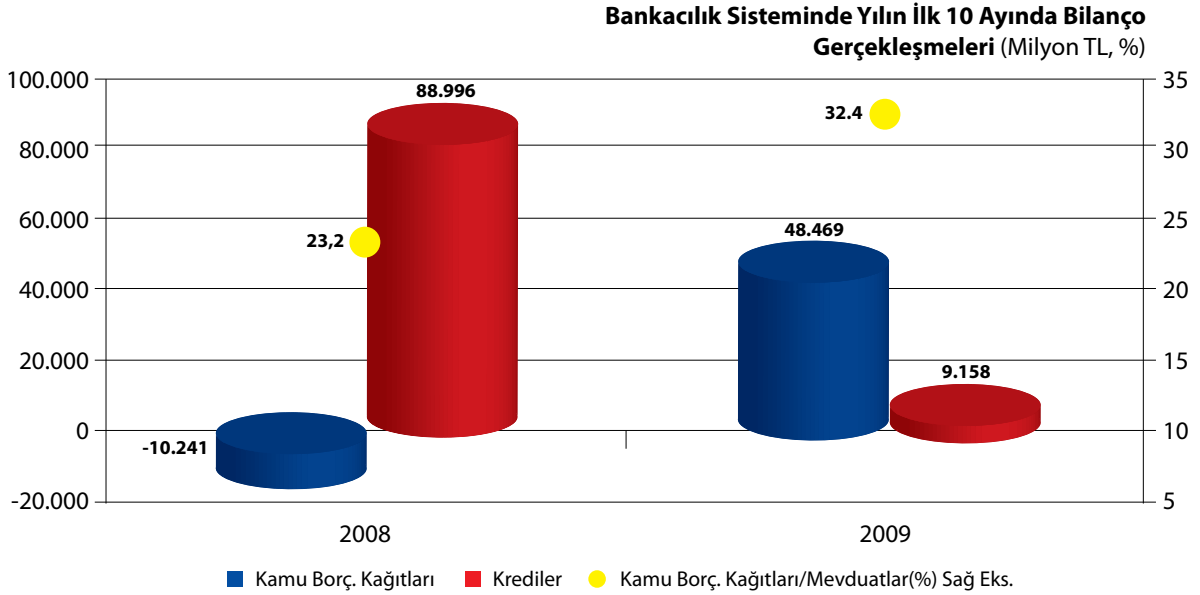
Borçlardaki bu artışlar, 2003–2009 döneminde elde edilen 30 milyar dolarlık özelleştirmeye rağmen gerçekleşmiştir.

AKP iktidarının uluslar arası risk iştahının arttığı bir dönemde yaptığı bu özelleştirmelere rağmen, hem Merkezi Yönetim Borç Stokunun, hem de Türkiye'nin dış borçlarının milli gelir içindeki payı 2001 krizi öncesi seviyelerin altına düşmemiştir.

Hükümetin ekonomide güven ortamını tesis edememesi neticesinde bankaların aşırı ihtiyatlı davranmaları ve özel kesime açılan kredileri daraltmaları; diğer yandan Hazine'nin artan borçlanma ihtiyacı 2009'da yatırım ve iç talepteki daralmayı hızlandırmıştır.

Yıl boyunca TCMB'nin gerçekleştirdiği tedrici faiz indirimleri de Hazine kâğıtlarından elde edilen sermaye kazançlarını artırmış böylece 2009 yılının ilk on aylık döneminde Banka kaynakları, yoğun olarak Hazine Kâğıtlarına yönlendirilmiştir.

Kredi kanalı üzerinde Hazine'nin baskısının hafifletilmesi, 2010 Programı ve 2010–2012 dönemini kapsayan Orta Vadeli Programda ön görülen özel sektör öncülüğünde büyüme hedefi açısından son derece önemlidir.

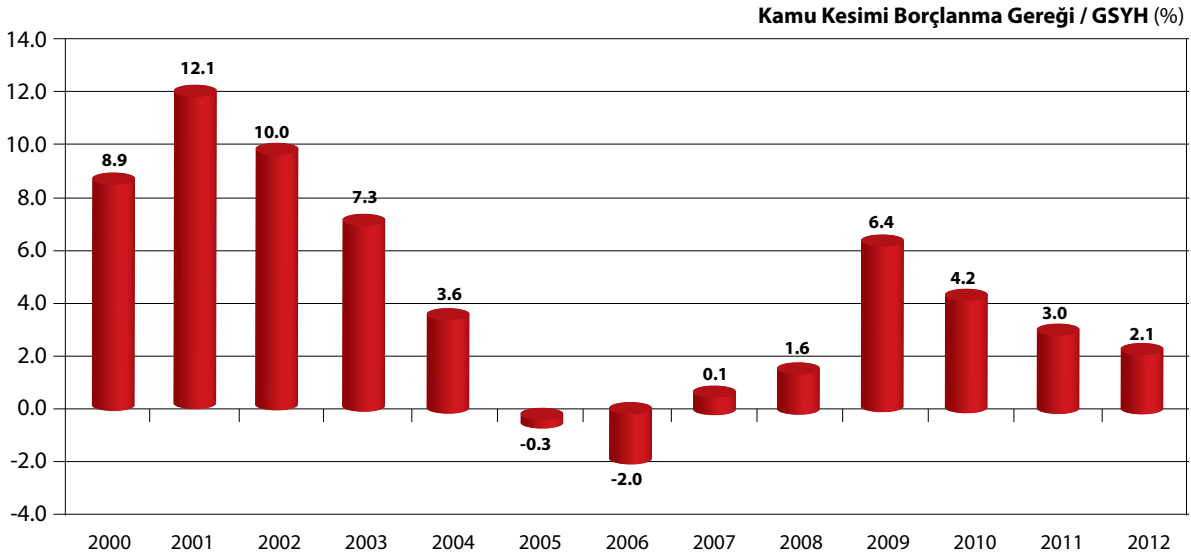
Gerek 2010 Yılı Merkezi Yönetim Bütçesi program hedeflerinin, gerekse 2010–2012 dönemini içeren OVP ve OVMP' de ön görülen borç dinamikleri bunun sağlanamayacağını ortaya koymaktadır.

4.2. Borç Stoku ve Borç Dinamiklerinde Orta Vadeli Görünüm

2007 yılından itibaren hem ekonominin yavaşlaması hem de Hükümetin maliye politikasında disiplini elden bırakması kamu kesimi borçlanma gereğinde de yansımalarını göstermiştir. 2005 ve 2006 yıllarında, AKP politikalarının başlangıçta ekonomide yarattığı kalıcı olmayan coşkunun da etkisiyle, fazla veren kamu kesimi borçlanma gereği (KKBG), 2007 yılından itibaren yeniden açık vermeye başlamıştır.

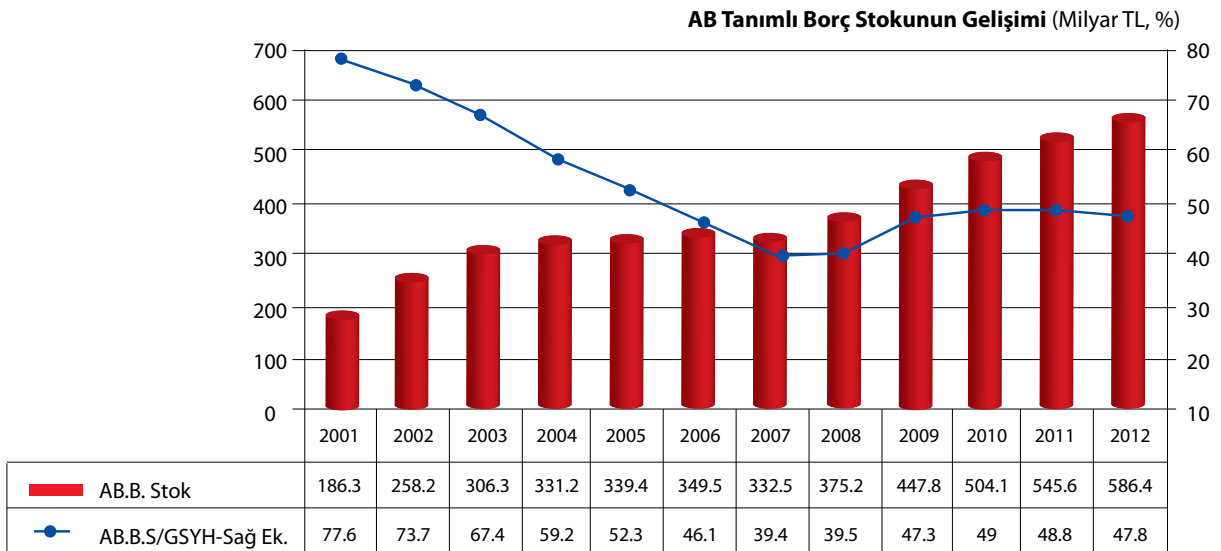
Krize tahkimatsız yakanma neticesinde mali dengelerde yaratılan tahribat ise 2009 yılında Kamunun Borçlanma Gereğini adeta patlatmıştır. Nitekim milli gelire oran olarak KKBG, 2008'den 2009'a 4,8 puan artmış ve 2003 yılı seviyelerine oldukça yaklaşmıştır.

Bununla birlikte yaratılan bu mali tahribatın 2009 ile sınırlı kalmayacağı, KKBG üzerindeki izlerin 2010–2012 döneminde de devam edeceği anlaşılmaktadır.

Mali dengelerdeki hızlı bozulma ve kamunun borçlanma gereğindeki artış 2009'da borç stokunda da önemli bir sıçramaya neden olmuştur. Nitekim 2009'da, OVP tahminlerine göre, AB tanımlı borç stokunda milli gelire oran olarak 7,8 puanlık (72,6 milyar TL) bir artış beklenmektedir.

2010–2012 döneminde ise borç stokunda toplam 139 milyar TL artış olacağı, borç stokunun milli gelire oran olarak ise ortalama yüzde 48,5 düzeyinde gerçekleşeceği ön görülmektedir.

Borçların düzeyi kadar, artış hızı da oldukça önemlidir. Nitekim IMF'nin son yayımladığı bir rapora göre¹⁰, Türkiye'de borç stokunun benzerlerine göre oldukça hızlı artacağı anlaşılmaktadır.

Tablo: Genel Devlet Borç Stoku (GSYH'ya Oran Olarak)

	Kriz Öncesi				Fark - Puan		
	2007	2009	2010	2014	2009-2007	2010-2007	2014-2007
Arjantin	67.9	60.5	58.1	46.4	-7.4	-9.8	-21.5
Brezilya	66.8	68.5	65.9	58.8	1.7	-0.9	-8
Çin	20.2	20.2	22.2	20	0	2	-0.2
Hindistan	80.5	84.7	85.9	78.6	4.2	5.4	-1.9
Endonezya	35.1	31.5	31.2	27.1	-3.6	-3.9	-8
Kore	29.6	34.9	39.4	35.4	5.3	9.8	5.8
Meksika	38.2	47.8	47.9	44.3	9.6	9.7	6.1
Rusya	7.4	7.2	7.7	7.2	-0.2	0.3	-0.2
Güney Afrika	28.5	30.8	33.5	34.8	2.3	5	6.3
Türkiye	39.4	48.1	49.6	52.8	8.7	10.2	13.4
Gelişen G-20	37.4	38.9	39.6	36.2	1.5	2.2	-1.2

Kaynak: IMF

Ayrıca Hükümet OVP' de 2012 yılından itibaren AB tanımlı borç stokunun milli gelir içindeki payının ılımlı bir şekilde gerilemesini ön görürken, IMF 2014'de de borç stokundaki artışın devam edeceğini ön görmektedir.

4.3. Borç Dinamikleri Üzerindeki Riskler

Borç stokunun orta vadedeki gelişimi açısından IMF'nin Hükümete göre daha karamsar bir tablo çizmesi, borç dinamikleri üzerindeki risklerin değerlendirilmesini gerekli kılmaktadır.

Daha önceki bölümlerde tartışıldığı gibi Hükümetin özellikle vergi gelir tahsilâtında özellikle 2010 yılı için iddialı hedefler koymuş olması, bütçe dengesi ve borçlanma gereği üzerinde baskı yaratabilecektir. 2010'da vergi tahsilâtında aşağı yönlü her yüzde 1'lik sapma, Hazine'nin finanse etmek zorunda olacağı açığı 1,9 milyar TL artıracaktır.

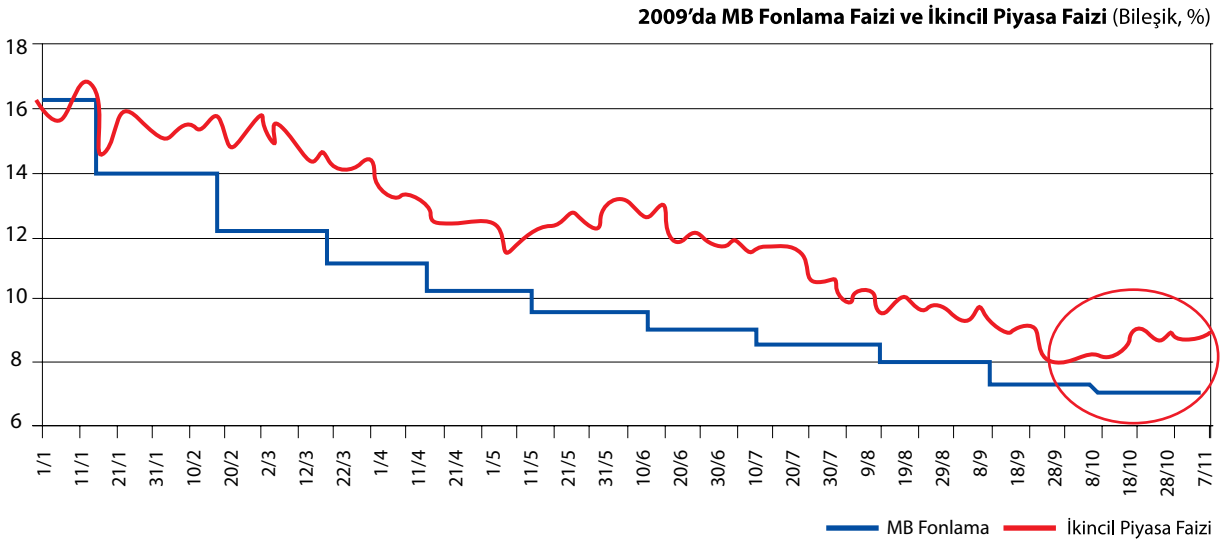
Vergi gelirlerindeki bu iddialı artış sadece 2010 yılına da mahsus değildir. Vergi yüklerindeki gelişime bakıldığında Hükümetin milli gelire oran olarak 2010-2012 döneminde, 2000-2008 ortalamasının üzerinde bir tahsilât gerçekleştirme öngördüğü anlaşılmaktadır.

Dolayısıyla borç dinamiği üzerinde vergi gelirlerinden kaynaklanacak yıllara sâri bir riskin 2010-2012 için bulunduğu düşünülmektedir.

¹⁰ IMF Staff Position Note, 3 Kasım 2009, "The State of Public Finances Cross-Country Fiscal Monitor: November 2009" Ek Tablo.1

Borç dinamikleri üzerinde orta vadede risk yaratabilecek bir başka husus, para politikasında da oyun alanının daralmış olmasıdır. Merkez Bankası 2009 yılı boyunca faizleri kademeli bir şekilde indirerek, Hazine'nin borçlanma maliyetlerini hafifletmiştir. Ancak Merkez Bankasının artık faiz indirim sürecinin sonuna geldiği anlaşılmaktadır. 2010'da Merkez Bankası faizleri indirmek bir yana, tersine yeniden artırmaya başlayabilecektir.

Nitekim son günlerde Merkez Bankası faiz indirim sürecine devam etmesine karşın ikincil piyasada referans kâğıtların bileşik faizlerinde artışlar gözlenmektedir. Bu piyasanın faiz beklentilerindeki bozulmaya bir işaret olabilir. Dolayısıyla önümüzdeki günlerde Hazine'nin borçlanma maliyetlerindeki artışlarda borç dinamiklerini olumsuz etkileyebilecektir.

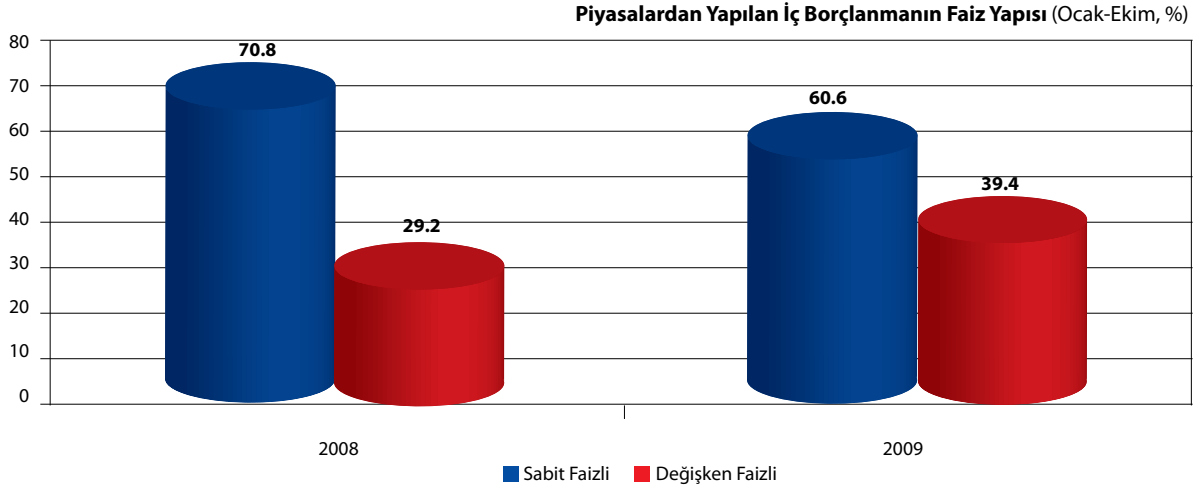

Faizlerle alakalı borç dinamiklerini olumsuz etkileyebilecek bir diğer gelişme ise Hazine'nin özellikle iç borçlanmasında kullandığı değişken faizli araçların borç kompozisyonu içinde artan ağırlığıdır.

İç borçlanmanın yapısında başlayan bu değişim faiz riskinin Hazine'ye taşıtılması anlamına gelmektedir.

Faizlerde indirim sürecinin bittiğini ve buradan elde edilecek bir sermaye kazancı kalmadığını düşünen piyasa aktörleri en azından faiz riskini minimize etmek amacıyla bu tür araçları seçmektedir. Bu araçları portföylerine alan piyasa aktörleri faizlerdeki olası bir artıştan etkilenmezken, faiz artışları hızla Hazine'nin faiz giderlerine yansacaktır.

Borçlanma araçlarının kompozisyonundaki bu değişimin önümüzdeki günlerde de değişken faizli araçlar lehine artarak gelişmesi beklenmelidir. Kuşkusuz böyle bir tablo kamu borç dinamiklerinin faiz riskine duyarlılığını artıracaktır.

Borç dinamikleri üzerinde sıkıntı yaratabilecek bir diğer gelişme ise ekonomide toparlanmanın gecikmesidir. Nitekim öncü göstergeler Türkiye’de kuvvetli bir toparlanmanın oldukça zor olduğunu göstermektedir. Krizde en sert daralan ülkelerden biri olan Türkiye’nin, krizden de en son çıkması oldukça olası görülmektedir. Bu nedenle milli gelirden özellikle 2011 ve 2012’de hedeflenenin altında kalabilecek bir milli gelir artışı borç dinamiklerini olumsuz etkileyebilecektir.

Borç dinamiklerini olumsuz etkileyebilecek bir diğer gelişme ise OVP’ nin kapsadığı 2010–2012 dönemi içinde Türkiye’de bir genel seçimin olacak olmasıdır. AKP iktidarının geçmiş seçim dönemlerinde ekonominin önceliklerinin, siyasetin önceliklerine heba edildiğini göstermektedir. Bu çerçevede özellikle 2010 yılının sonlarından başlayarak mali dengelerin gevşetilmesi borç dinamiklerini daha da bozabilecektir.

IMF’nin yayımladığı seçilmiş finansal risk göstergelerine bakıldığında da Türkiye’nin belirli göstergelerde benzerlerine göre daha fazla riskliliğe sahip olduğu gözlenmektedir.

Örneğin net faiz ödemelerinin GSYH içindeki payı, harcamalar içindeki payı ve gelirler içindeki paylarına bakıldığında Türkiye’nin kendine benzeyen ülkeler içinde en yüksek riskliliğe sahip ülkelerden biri olduğu dikkati çekmektedir. Her üç göstergede de Türkiye, en yüksek riskliliğe sahip ikinci ülke konumundadır.

Tablo: G-20'nin Gelişen Ekonomilerinde Bazı Seçilmiş Finansal Risk Göstergeleri

	Net Faiz Ödemeleri / GSYH		Net Faiz Ödemeleri / Harcamalar		Net Faiz Ödemeleri / Mali Gelirler	
	2007	2014	2007	2014	2007	2014
Arjantin	4.5	2.6	13.5	7.0	14.4	7.3
Brezilya	6.3	4.3	16.8	11.5	18.1	11.8
Çin	0.4	0.6	2.0	2.5	1.9	2.6
Hindistan	5.5	5.6	20.3	19.1	24.2	23.8
Endonezya	2.0	1.8	10.2	10.2	10.9	11.0
Kore	1.4	1.5	6.4	6.4	5.5	5.8
Meksika	2.7	2.8	11.7	11.2	12.4	12.8
Rusya	0.6	0.6	1.7	2.1	1.4	1.9
Güney Afrika	1.1	1.4	2.9	3.3	2.7	4.0
Türkiye	5.9	5.4	17.4	14.8	18.6	17.0
Gelişen G-20	2.5	2.3	9.6	8.3	9.5	8.9

Kaynak: IMF

Sonuç ve Öneriler

Tüm bu veriler ekonominin 2010–2012 döneminde bıçak sırtı dengelere sıkıştığını göstermektedir. AKP iktidarının ekonomiye bakış açısındaki yanlışlıklar ve gerekli tedbirleri zamanında alamaması, ekonomiyi bu bıçak sırtı dengelere hapsetmiştir.

Türkiye'nin içinde bulunduğu ve ülkenin potansiyelini kullanmasını engelleyen kötü dengeden kurtulması için:

Piyasa mekanizması içinde küresel sermaye hareketlerinin neden olduğu spekülatif balonları önleyecek ve devrevi hareketleri dengeleyecek makro riskleri yönetecek bir düzenleyici çerçeveyi geliştirmek zorundadır. Bu kapsamda:

- ❁ Merkez bankası doğru rezerv politikası uygulamalıdır. Türkiye benzerleri ile kıyaslandığında dünyada yaşanan likidite bolluğu döneminde yeterince döviz rezervi biriktirmemiştir. Düşük rezerve sahip bir ülke konumundadır. Nitekim 2008 yılı itibarıyla diğer gelişmekte olan ülkelerin rezervlerinin dış borçlarına oranı yüzde 105,4 iken, Türkiye'de bu oran yüzde 25,2'dir.
- ❁ Merkez Bankası TL'nin aşırı değer kaybı kadar, aşırı değerlenmesine de hassasiyet göstermelidir.
- ❁ Maliye politikası, hem fiyat istikrarına hem de ticarete konu mal üretimine ve istihdama ağırlık veren bir büyüme sürecini destekleyecek biçimde kurgulanmalıdır. OVP ile 2011 yılında getirilmesi ön görülen mali kuralın tanımlanmasında devrevi hareketlerin dengelenmesini sağlayacak mekanizmaların içerilmesi yanında ülkenin alt yapı ihtiyacı dikkate alınarak belli başlı kamu alt yapı yatırımlarının formül dışına çıkarılması kuralın uygulanabilirliği bakımından önem taşımaktadır. Kamu borç dinamikleri sürdürülebilir olmalıdır.
- ❁ Küresel sermaye hareketlerinin şişirdiği balonları kontrol etmek ve ekonomide yol açtıkları olumsuz etkilerini azaltmak için makro riskleri gözeten ve önleyen, piyasa karşıtı olarak algılanmayacak bir dinamik karşılık, devrevi hareketleri yumuşatan sermaye yeterlilik oranı sistemi uygulaması finans sektöründe başlatılmalıdır.

Türkiye dış ticarete konu mal üreten sektörlerini dikkate alan bir büyüme stratejisi izlemek zorundadır. Bu çerçevede Türkiye bölgesinin bir hipermarketi değil, hiper üretim üssü olmak zorundadır. Yukarıda sayılan makro çerçeve yanında;

- ❁ Kamu ve özel kesim işbirliği içinde en yüksek verimliliği sağlayacak iş ortamı geliştirilmelidir. Bu çerçevede ürün, teknoloji ve organizasyon yapılarında kesintisiz yenileşme desteklenmelidir.
- ❁ Rekabet ortamının iyileştirilmesi amacıyla kayıt dışılığı asgariye indirecek ve vergiyi tabana yayacak bir reform paketi vakit kaybetmeden uygulamaya konulmalıdır. Bu çerçevede beş yıllık bir süre içerisinde istihdam üzerindeki vergi yükü OECD ortalamalarına çekilmelidir.
- ❁ Belirlenen vergi politikasının uygulanması konusunda Gelir İdaresinin uluslararası uygulamalara paralel bir şekilde özerkliğini sağlayacak bir yapı oluşturulmalıdır.
- ❁ Son dönemde başta medya olmak üzere iş alemi mensuplarına karşı bir susturma aracı olarak kullanılan başta vergi olmak üzere çeşitli politika araçlarının kullanımındaki iradiliği azaltacak önlemler derhal alınmalı yatırım ortamına büyük zarar veren keyfi uygulamalara imkan vermeyen saydam, istikrarlı ve herkese eşit uygulamayı temin edecek bir kurumsal yapı ve kurallar çerçevesi süratle kurulmalıdır.
- ❁ Teşvik sistemi hem bölgesel gelişmişlik farklarını azaltıcı, hem de ticarete konu sektörlerle dayanan büyüme ile verimliliği destekleyecek şekilde etkin hale getirilmelidir. Bu bağlamda uluslararası yükümlülüklerimiz çerçevesinde her türlü esneklik kullanılmalıdır.
- ❁ Teşvik sistemi mevcut sanayi kümelenmelerini gözetecek, bunların sinerjisini rekabet gücü yüksek üretime dönüştürecek ve yeni kümelerin oluşmasını destekleyecek şekilde kurgulanmalıdır.
- ❁ Uygulaması 2009 yılı sonunda sona erecek olan 5084 sayılı Teşvik Kanunu'nun süresi krizin etkileri dikkate alınarak bir yıl daha uzatılmalıdır.

Türkiye büyümeyi ve istihdamı orta vade de destekleyecek aktif işgücü piyasası tedbirlerini bir an önce almalıdır.

- ❁ İstihdam yaratma konusunda çok daha esnek ve etkili olan Küçük ve Orta Boylu İşletmelerin (KOBİ) krediye ulaşmalarını kolaylaştıracak Kredi Garanti Sistemi yeni bir anlayışla ele alınmalı ve hızla etkinleştirilmelidir. Sisteme bütçeden aktarılan kaynaklar artırılmalıdır.
- ❁ KOBİ'lerin finans kesimine olan borçları yeniden yapılandırılmalıdır.
- ❁ İşveren ve iş arayanı çok daha hızlı ve etkin bir biçimde buluşturacak mekanizmalar geliştirilmelidir.
- ❁ KOBİ'lerin birleşmeleri için getirilen vergi teşvikinin süresi uzatılmalı, bu çerçevede istihdam şartı yumuşatılmalıdır.
- ❁ Bu çerçevede mevcut işgücünün farklı sektörlere hızla kayabilmesini sağlayacak eğitim programlarına ağırlık vermelidir.
- ❁ Çocuk ana rahmine düştüğü andan itibaren sağlık ve eğitim hizmetleri bakımından devletin koruması altına alınmalı sağlık hizmetlerinde son dönemde insafsızca yükseltelen katkı payları, krizin yoksullaştırma etkisi dikkate alınarak, toplumun yeterli sağlık hizmeti alamamasına neden olmayacak şekilde düşürülmelidir.
- ❁ İşsizlik Fonu amacıyla kullanılmalıdır. Bu çerçevede kısa dönemde işini yitirenleri yeniden işe yerleştirmek amacıyla hızlandırılmış meslek içi eğitim projelerine ağırlık verilmelidir.
- ❁ Uzun dönemde genç nüfusun küreselleşmenin gerektirdiği yeteneklere kavuşması için meslek liselerine ve üniversitelere yönelik kapsamlı eğitim programları ve destekler hızla geliştirilmelidir.

Ekonomide üretimden ve üretenden yana, kendi stratejik üstünlüğünü kullanan, küreselleşme sürecinin toplumun çeşitli kesimlerinin dışlanmasına yol açan etkilerini önleyebilen, piyasaların hata yapma riskini asgariye indiren, ticarete konu mal üreten sektörlerde rekabet gücünü artıracak mikro reformlara ağırlık verirken, makro politikaların bu reformlarla kazanılan rekabet gücünü spekülâtif sermayeye peşkeş çekmesini engelleyen, enflasyonu yeni kırılğanlıklar yaratmadan sürdürülebilir bir şekilde düşürebilecek, böyle bir yeni bakış açısı ve yeni bir büyüme stratejisi benimsenmeden Türkiye durgunluğa ve bıçak sırtı dengelere sıkışmaya mahkûm kalacaktır.

2010 Bütçesi ve bütçenin dayandığı OVP ve OVMP Türkiye'yi sıkıştığı bu açmazdan çıkaracak nite-likte yeni politika ve yaklaşımları bünyesinde barındırmamaktadır. AKP iktidarı TBMM'nin huzuruna getirdiği 2010 Mali Yılı Bütçe Tasarısı ile sorunlara çözüm bulmayı değil, mevcut durumu idare etmeyi amaçlamaktadır. Hâlihazırda AKP iktidarının yanlış ekonomi politikaları son dört, beş yıllık dönemi Türkiye'ye kaybettirmiştir. Türkiye'nin kaybedecek zamana ve enerjiye tahammülü kalmamıştır. Bu nedenle 2010 Mali Yılı Bütçe Tasarısına karşı oy vermekteyiz.